A HÉT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

KISS JÓZSEF

XVII. évfolyam. 32. szám.

Cs. és kir. udvari és kamara-fényképész

Uher Ödön

BUDAPEST

IV., Kossuth Lajos-utcza 7. sz.

A NEMZETI KASZINÓ MELLETT.

GLÜCK REZSŐ-FÉLE

DIGESTOL

a legtökéletesebb emésztő-por. Kapható minden gyógyszertárban és drogériában.

TURCHÁNYI OLGA

Vág

Schutzmarke.

PILULES ORIENTALES

(KELETI PILULÁK)

Szépség, a nyak teltsége, fejlődés, a kebel helyreállitása, dús mellek.

Egyedülálló kezelés, orvosi szaktekintélyek által elismerve. Semmi esetre sem káros az egészségre Ötven esztendős siker. Ezerszámra menő elismerő-nyilatkozat. Világhirü

Egy üveg használati utasitással 6 korona 45 fillér, utánvéttel 6 korona 75 fillér. Diskrét, bérmentes szétküldés.

J. RATIÉ, gyógyszerész 5 Passage Verdeau, PARIS.

A következő czimeknél kapható: **Török József** gyógyszertár, Budapest, Király-utcza 12., vagy **Richard Pserhofer** Apotheker, Wien, Singerstrasse 15, vagy **Fr. Vitek Et Co.** Prag, II., Wassergasse 19.

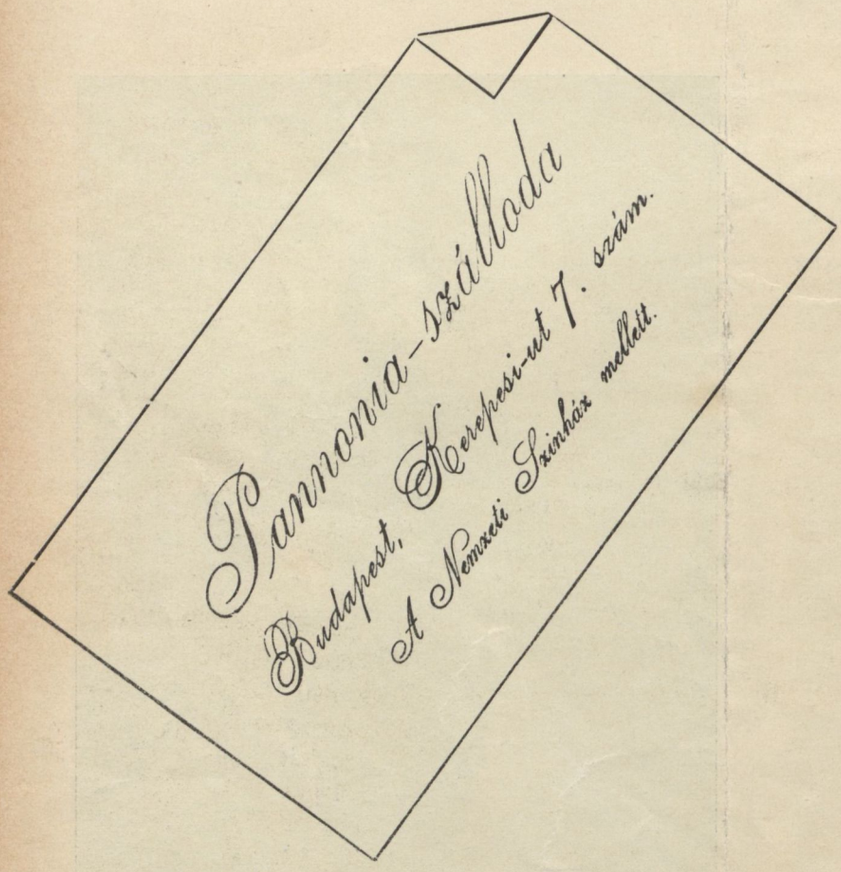

NYILATKOZAT!

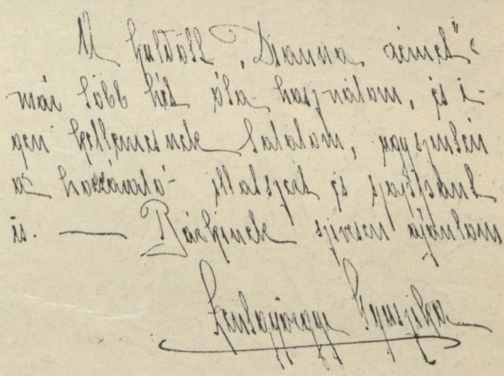

DIANA-CRÉM száraz ..... 75 kr
DIANA-CRÉM zsiros ..... 75 kr
DIANA-SZAPPAN eredeti..... 75 kr

Postán is beszerezhető utánvétel mellett:

ERÉNYI BÉLA BUDAPEST Károly-körut 5.

KÜLFÖLDI BÉLYEGEK

52 oldalas bélyegujságomból mutatványszám ingyen. Óriási raktáramból kivánatra szivesen küldök gyönyörü választékgyüjteményeket olcsó árakkal. Veszek és eladok egész gyüjteményeket – Fizetek közönséges magyar bélyegek ezréért, szortirozva (5 krajczáros és 10 filléres kivételével) 60 fillért. – 500-féle bélyeg, köztük Sandwich-szigetek, Szudán (tevével), Nyassa (zsiráffal), Dán Nyugat-india IX. Keresztély fejével (ritkaság), Bermuda (kikötőképpel), Luxemburg 37½ cent, Schweiz 1854. kiadás, Angol Keletafrika stb. 7 korona. – **300-féle bélyeg K 2.30, – 200-féle bélyeg K 1.20, — 1000-féle bélyeg K 18.**– bérmentes megküldéssel.

SZEKULA BÉLA Budapest, V., Szabadság-tér 2.

AZ ÉN HAJELTÁVOLITÓ SZEREM

azonnal fájdalom nélkül eltávolitja az arczon és testen levő kellemetlen hajakat

teljesen a gyökérrel együtt,

ugy, hogy meg nyoma sem marad. A bőrt nem izgatja Eredménye és ártalmatlansága garantálva! **Ára K 6.75 frko.** Szétküldés diszkréten, utánvéttel vagy bélyegek beküldése ellen. **Szépségápolási intézet S. SCHRÖDER-SCHENKE asszony, Innsbruck (Tirol) Colingasse 3.** Levelezés németül és francziául.

Kitüntetve aranyérem Páris és London 1902.

REGGELIZÉS ELŐTT FÉL POHÁR

SCHMIDTHAUER-féle radió-activ

Igmándi KESERŰVIZ az elrontott gyomrot 2—3 óra alatt teljesen rendbe hozza.

Kapható mindenütt kis és nagy üvegben.

HASZNÁLATA VALÓDI ÁLDÁS GYOMORBAJOSOKNAK ÉS SZÉKSZORULÁSBAN SZENVEDŐKNEK.

XVII. évfolyam. 1906. 32/857. szám.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
Egész évre ... ... kor. 20.—
Félévre ... ... » 10.—
Negyedévre ... ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST,
VIII., Rökk Szilárd-utcza 18. sz.

Hirdetések felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

Budapest, augusztus hó 12.

Krónika.

Szocziológusok.

— *aug. 10.*

A világért sem akarom »*A Hét*«-et birói szereppel belelovallni a szocziológusok háboruságába. A biró is itéletével az egyik fél mellé kerül s az elfogultság amugy is elég nagy. De amivel mégis foglalkozni érdemesnek látszik, éppen az a különös, merőben magyar jelenség, hogy a mi tudósaink a legjobb hiszemmel s a legnagyobb elfogulatlansággal nyakig benne ülnek abban az előitéletes milieuben, melyet tudományosságuk magaslatáról annyira lenéznek s melyet működésükkel magukhoz emelni akarnak.

Megalakult a társaság egy óriási elme, a Pulszky Ágosté körül. Magyarország egyetlen gondolkodója, aki tudományosan tudott felfogni mindent. Még a pártpolitikát is. A legszélsőbb és legszerencsétlenebb kormánypolitikus volt, kitéve gyülölségnek, aljas és kegyetlen támadásoknak. De őt ezek a támadások nem bántották soha. Mosolygott rajtuk s azért czinikusnak tartották. Pedig hát csak tudós volt s átlátta és természetesnek tartotta, hogy ha ő ilyen politikus, vele szemben a többi sem lehet más, mint amolyan. A többiek az elv nevében mindent megengedtek maguknak, de ha a másik elv velök szemben is megengedett magának valamit, akkor sirtak, vagy moráliter felháborodtak. Hogy ez milyen durva, az milyen embertelen, amaz milyen gonosz, igazság pedig semmiben sincs. Az egyetlen Pulszky tudott Magyarországon a gondolkodásnak akkora magaslatára emelkedni, ahonnan saját magát is lent látta egy sorban, egy materiából a többivel, minthogy lehetetlen, hogy egy kor és ország emberei közül épen csak egyetlen egy legyen más matériából: az *Én*.

A legvilágosabb elme, mely az életet a maga teljes nagyszerüségében tudta áttekinteni, ismeretlenségeit hozzá tudta mérni az ismeretek atomjaihoz, politikai álláspontjával a legkicsinyesebb malomalattisághoz tudott csatlakozni. Mit gondol Jászi Oszkár: a szabadelvüpárt akkori programmja megfelelt egy Pulszky Ágost szabadgondolkodásának? A Bánffy helységnév-magyarositása, vagy a Széll Kálmán formulája megtöltötte-e lelkét és eszét ennek az embernek? Mint gondolkodó hogy lenézte ezeket a kicsiségeket, melyekért mint képviselő szembeszállt egy ország haragjával!

Az életet elválasztani a gondolkodástól: ez a tudományos működés alapföltétele. De hányan képesek erre? Sajátságos, hogy a mai szocziológus tudósok mind a Pulszky Ágost iskolájából kerültek ki, de éppen ezt az alapvető képességet nem tanulták meg tőle. Ők az életnek minden apró-cseprő dolgaiba beleviszik egész tudományosságukat. A legnagyobb tudós is komolyan átnézi az étlapot, de nem a tudománya arzenáljával. Ám a mi szocziológusaink az étlapot is szocziológusan tanulmányozzák s ezért keverednek bele az aktuális életbe, mikor tudományos munkát végeznek.

Avagy nem igy van? Különös érdeklődéssel olvastam Jászi Oszkár beszédét, melyben kifejti, hogy a társadalmi tudománynyal — ő máris szükebben szociálpolitikának nevezi — foglalkozva, lehetetlen a gyakorlati politikától való teljes tartózkodás. Fejtegetéseit az egész társaság tapsoló helyesléssel fogadta. Tehát ezt a fejtegetést kell a mi szocziológusaink elismert igazságának tekinteni. Aszerint működnek is és éppen ennek következtében, anélkül, hogy tudnák, elhagyták az igazi tudományosságot és tévedtek a mindennapos élet kicsi érdekszféráiba s akaratlanul a politizálásba.

Mit gondol Jászi: nagy eszmék összeütközése-e a negyvennyolczas és hatvanhetes politika harcza? Tudomány magaslatáról nézve nem szánalmas szőrszálhasogatás-e, a szinvakok összeveszése-e az a harcz, mely mégis három évtizedet foglalt le magának az ország politikájából? A szocziológus tudomásul veszi a harczot, de a maga tudományos igazságát nem keresheti sem az egyik, sem a másik táborban. A szocziológus lehet függetlenségi, vagy hatvanhetes, de nem a tudományos meggyőződése alapján, hanem mint polgár, mint politikus, mint ujságolvasó. De ime, a szocializmus nagyon elhatalmasodott nálunk s a magyar szocziológusok többsége a szocializmus irányában gondolkodik. Tudományos szemmel nézve a bourgeois felfogás és a szocializmus vetélkedése sem jelentősebb s a tudományos igazság megállapitására épp oly kevéssé alkalmas, mint a közjogi harcz. Valamint a szocziológiai igazság nem kereshető sem a 48-ban, sem a 67-ben, azonképpen nem található ennek a parcziális ellentétnek sem valamelyik oldalán. S megint csak ismételnem kell: a szocziológus lehet szocziálista, de a szocziológia nem lehet szocziálizmus. Az élet küz-

delme csak egyoldaluságokat, pártokat ismer, de a tudomány nem állhat soha valaminek az egyik oldalán. A mai társadalmi rend harcza a szocziálizmussal csak matériája a tudománynak, de nem a tudomány. S Jászi Oszkár, ez a kiválóan világos fő, csak azért mondhatja szinte axiomaszerü egyszerüséggel, hogy a tudomány nem mellőzheti a gyakorlatiságot, mert a magyar szocziológia nem emanczipálódott annyira a gyakorlati élettől, hogy hiveinek, művelőinek közéleti gondolkodását és törekvéseit magától elválasztani tudta volna.

Őket a szocializmus, mint a fejlődésnek felsőbb foka, magához lelkesitette. Az életben egy lépést előre téve, azt hiszik, hogy a tudományban tettek egy lépést előre. Pedig a tudománynak a szocializmus nem jelent többet, mint a bourgeoisie. Erő, törekvés, mint a másik, forradalmi karakterü, mint a másik volt, le fog higgadni, mint amaz és szüli a maga ujabb forradalmi gyermekét, mely ellene fog törni. Szocialistának lenni nem tudományosabb, mint feudálisnak lenni. Ez csak liberálisabb lehet, humánusabb, szebb, de a tudomány nem nézhet azokra az ornamentális megkülönböztetésekre, neki az egyik épp oly harczoló erő, mint a másik s ő csak a törvényt kutatja, mely a harcz menetéből kiderülhet.

A törvény, a tudományos törvény — nemcsak lehetséges a gyakorlati élettől való teljes tartózkodás, de tudományosan lehetetlen a vele való érintkezés. Hiszen a mostani megnyilatkozások élesen megvilágitják ezt. Jásziék kevésbbé tudományosnak látják Gratzékat, mert ezek kevésbbé szocziálisták. A gyakorlati élet most már belevitte lelkükbe az eretnek fogalmat. A tudomány: kutatás, ők pedig egy eredményhez kötik magukat, nemcsak czéljuknak, hanem kötelességüknek vallják, hogy ezt elérjék. Nemes intenczió vezérli őket: a szenvedő emberiség megváltása, a jog terjedése, az igazságosság győzelme. Ám ezek a nemes emberek törekvései, a tudományé soha. A tudomány eredményeinek megvannak a gyakorlati kihatásai, de a tudományos munka pogány, szinte embertelen közömbösséggel mellőzi a következményeket. Mi köze az igazságnak a munkások sorsához? Kepler törvényei felforgatták a világot, de Kepler e törvényeket megállapitotta, édes keveset törődve azzal, amit megismerése a világgal csinálni fog. Az ujkori tudomány megölte a középkort s teremtette a mai halálra itélt égbekiáltó igazságtalanságokat. De nem czélképen érte el ezt az eredményt, különben nem is érte volna el. A gyakorlatiakra törő tudományosság ketreczbe zárta magát s kipéczézte a tévedésnek czélját, mert csak a megjelölt irányban akar eredményhez jutni, holott hol van tudomány, mely előre tudhatná, hol kell járnia s mire fog bukkanni?

Denique: szocziológusaink minden baja és félreértettsége onnan való, hogy emberi és társadalmi törekvéseiket nem tudjuk megkülönböztetni tudományos törekvéseiktől. A mostani mozgalomban sürün hallatszott a reakczió egyfelől, a nemzetköziség vádja másfelől. Hát tudománytalanabb a reakczió, tudományosabb a nemzetköziség, hogy tudósok ilyeneket vetnek egymás szemére? Kötelező hitvallás is lehet a tudományos elvben? Akármennyire meg van győződve Pikler Gyula, hogy ő sohasem politizált s a társasága szintén távol tartotta magát a politizálástól, nagyon téved. Speczialiter a maga személyére nézve téved. Az élettől elvonult tudós létére, aki a köznapi áramlatoktól távol tartotta magát, a politikát lenézi, nagyon érthető a hite, hogy mivel ő nem vesz részt a politikában, ennélfogva az, amit ő tesz és gondol, nem lehet politika. Pedig eleitől fogva mind a szerdai viharos közgyülésig a társadalomtudományi társaság csak ugy benne gyökeredzett a közkeletü magyar politikai gondolkodásban és erkölcsökben, mint akár a függetlenségi pártkör. Avagy nem annak a szellemnek az eredménye, hogy elnöknek egy grófot választott s utóbb egy bárót keresett magának? Mind a kettő érdekes és értékes ember, de a szocziológiában Pikler Gyula mégis csak különb legény, mint Andrássy vagy Bánffy! Ellenben Andrássyt szivesen ejtették el, mert az reakcziós a szocziálista iránnyal szemben, Bánffyra pedig gondoltak — ugyancsak nem szocziológus, hanem politikus éleslátással, mivel a közel jövőben ennek az embernek a kezében sejtik a politikai szabadság zászlaját.

Nagyon sajnálnám, ha ebből a czikkből Piklerék elitélését olvasnák ki. Csak számot akartam adni arról az impresszióról, hogy nálunk a kultura még nem végezte el differencziáló művét s bár kétségbeesett energiával küzdenek az intelligens emberek a tudományosság nyugati magaslatainak elérésére, az elmaradt nemzetek szellemi eleme, a politika, fogva tartja őket. Pulszky Ágost tudott szocziológus lenni, amellett liberális párti és a kaláni bánya igazgatója. Tanitványai azonban mindig csak egyek: szocziálisták, vagy antiszocziálisták s ebbe belekeverik a tudományukat is, a karrierjüket is. Ők mindenben szocziológusok, tehát nem tudósok. S mindössze erre akartam kilyukadni, mint engesztelő momentumra, mert mihelyt átlátják, hogy nem tudósok, nem kell egymásban hazugot, strébert és hazaárulót látni.

Kóbor Tamás.

A házasság olyan, mint az ostromlott vár, akik kivül vannak, belekivánkoznak, akik benne vannak, kikivánkoznak belőle.

*

Két dolog van, ami a legjobban meglepi a családapát — az ikrek.

*

Egy összetört ablaküveg nagyobb lármát csinál, mint egy összetört szív.

*

Ne feledkezzél meg a halálról, ő sem feledkezik meg rólad.

Látogatás.

Lehajtott fővel, gyáván és pirulva
Lépek lakásotokba én,
Ujjongva kéne szívemnek dobogni,
S reszket, mint tolvaj a buvóhelyén.
A küszöbön túl idegen világ van:
Sohsem voltam fehér leányszobában.

A csipkefüggöny félve összerezzen,
Amint átlépem ezt a küszöböt,
A Házi Áldás megdöbbenve néz rám
A régi zongora fölött.
Az asztalon az album . . . és a képek . . .
Érzem, gyülölnek, hogy ide belépek.

Én más szobákban: czifra, rossz odúkban
Tékozlom el hazug tavaszomat.
Elzüllött vágyak ünnepére járok,
Ha sugdos, hív az alkonyat.
Alkudott csókok bűnbánata éget —
Megloptalak az éjszakákban téged.

Ó rád találtam. Megvagy, szűz szerelmem.
S ülök melletted kínban, tétován.
Térden kellene most utánad csúsznom
S könnyeket szórni a lábad nyomán.
. . . Szent kis szobádban csak néznek meredten
Bús szemeim a bűnös gyászkeretben.

Szép Ernő.

Haláltáncz.

Irta: LOVIK KÁROLY.

I.

A tótváradi sziklavár tövében, a völgybe ereszkedő apró városkában élénk az élet. Vásár van, amely közelről-messziről együvé csődítette a vidék lakosságát. A hosszu török háboru nemrég ért véget s a nép évek óta most jutott először hozzá, hogy háztartási czikkeit, ruházatát, butorzatát ujjal cserélhesse föl. A harczias időkben a kalmárok nem merészkedtek vándorutra kelni; félénken huzódtak meg a felvidéki városokban, a társzekerek vasrészei elrozsdásodtak, a nagy faládák elkorhadtak, félénk gazdáik pedig a templomokat járták s egyre imádkoztak, vajha már véget érne a szörnyü háboru, amely megakasztja a kereskedelmet és ipart. Évek óta dult a harcz, ömlött a vér, hol a magyarok, hol a törökök kerültek felülre s ugy látszott, hogy ez a szörnyü viaskodás sohasem fejeződik be.

Végre azonban mégis jobb idők csillaga tünt föl, a magyarok döntő csatában verték meg a törököket, a szultán békét kötött s a zord harczosok visszatértek a falvakba, városokba. A földeken, amelyeken évek óta nem volt vetés, ujra megindult csöndes utjára az eke, a leégett házak uj tetőt kaptak és a kard meg a buzogány lassan a padlásra került. Az emberek ráértek tehenet fejni, kukoriczát fosztani, gyapjut nyirni s a véres harczok átolvadtak a mesék és népdalok birodalmába. Igy tehát a felvidék is ujra széjjelbocsátotta szorgalmas kereskedőinek méh-raját, a nagy társzekerek, öblös vászonfedelükkel, kapcsos ládáikkal bekalandoztak hegyet-völgyet és ködmönökkel, kaszákkal, csizmákkal, pántlikákkal, pálinkával látták el az országot. Mindenfelé vásárokat tartottak s a mai napon Tótvárad terelte magához a kereskedőket.

A piaczon, ahol az elpusztult tölgyfák koromfeketén, félig elperzselve, meredeztek az égre, sátorok tarka tömege huzódik keresztül-kasul. Itt hosszu rudakon lóggnak a csizmák, topánok, amott garmadában hevernek a czifra szürök, ujjasok, nadrágok, erre vad lármával kinálják a viganókat, pruszlikokat, amarra fiókos ládákat, teknőket, asztalokat árulnak. Szücsök, gyertyamártók, mészárosok, csipkeverők, kaszakovácsok, pékek, timárok, bognárok, ötvösök össze-vissza keveredve kereskednek, még rókaprémes kaftánu pénzváltó is akad, aki a világ minden részéből összegyült ezüst- és aranydarabokat váltja be magyar pénzre. A nagy zsivaj a porral együtt magasra kavarog s ha egy csöndes prédához szokott varju arra röpül, ijedten menekül jobb vidékre.

A tótváradi vásár tele van kiszolgált harczosokkal, akik vad szinezetet adnak a sokadalomnak. A katonái közt alig van egy is, akinek külseje ne mutatná a közelmult idők véres nyomát. A legtöbbnek ábrázatán sötétvörös, rosszul hegedt sebek látszanak, némelyik forradás akkora, mint a kerékbarázda. Itt is, ott is fölbukkan egy félkaru, féllábu alak, torzonborz bajuszszal, napbarnitotta arczczal, félelmes tüzzel a szemében. Ha asszony vagy gyerek jön a közelükbe, a nyomorékok gyakran lekapják a ködmönt vállukról s megmutatják rémitően elcsonkitott karjukat, mire a fehérnép elszörnyedve menekül el, a harczosok pedig felkaczagnak, mint az az ember, aki jól megtréfált valakit. De vannak még ijesztőbb alakok is köztük, megszökött hadifoglyok, akiknek a törökök a rabságban levágták fülüket-orrukat, némelyiknek a száját is. Van olyan, akinek fele keze égett el a forró szurokban, másnak a hátából hasitottak volt szijat, olyiknak a fél fejebőrét huzták le s az uj bőr genyedve sarjadzott. A harczosok látható büszkeséggel járnak-kelnek a tömegben s itt is, ott is megállnak a laczikonyhánál, ahol a sógor vagy a kenyerespajtás egy pohár fehér pálinkát fizet. Öltözetük épp oly vad, mint ábrázatuk, tarkán fityeg rajtuk a német bőrnadrág, a tatár ing, a lyukas magyar katonakabát, némelyik turbánt visel, amit ugy szedett föl a harczmezőn. Pénz mindegyiknél akad bőven, vagy ha az nem, hát drágakő, aranycsatt, ezüst-veret, nyilván a hulláktól örökölték. Ennek daczára fizetni a vitézek nem igen akartak, ugy vélték, hogy a kalmárok kutyakötelessége a harczosokat ingyen ellátni s ha a kereskedő ellenkezett, a vad vevő a kardjához kapott. A biró alig győzte a rendet fenntartani s a papok, barátok az ég felé emelt kézzel intették a fosztogatókat jobb erkölcsre. De a kérlelésnek, korholásnak kevés foganata volt, a harczosok legföljebb vállvonogatva mentek tovább s pár percz mulva ott kezdték, ahol elhagyták. Nem ismertek azok sem birót, sem papot, csak az ököl jogát, azét az ökölét, amely őket megvédte a háboruban és diadalhoz segitette a döntő ütközetben. Tudták jól, hogy a harczi tüzben sem az ima, sem a törvény, sem az erkölcs tisztelete nem segit, az ugyan egy verébnek sem menti meg az életét s azért fittyet hánytak mindenre, aminek gyökere az imádságos- és törvénykönyvekben volt. Ha egy szép menyecskét láttak, bizony megcsipdesték, ha a kereskedő nem huzta ki a mordályos pisztolyát, bizony zsebrevágták a czifra gyürüket meg aranyzsi-

nórokat. És szép menyecske bőven akadt a vásárban, különösen a szomszédos Aknafalváról, amelynek leginkább volt szüksége uj berendezkedésre, miután ott a törökök nem hagytak követ kövön, abban a hiszemben, hogy az a sok arany és egyéb nemes fém, ami a hires tárnákból napvilágra kerül, el kell, hogy rejtve legyen. Tényleg, egy sziklaüregben, amelyet sürün takartak el a fenyvesek, meg is találták a készletet s ujjongva vitték a hatalmas szultánhoz. A csinos aknafalvi menyecskéknek ilyen módon padlástól pinczéig ujra kellett berendezkedni s a falu szép asszonynépe mind egy szálig bevándorolt Tótváradra, három napot is szánva rá, hogy vásárlásait elvégezhesse.

A legtöbb harczos a vásár déli oldalán tartózkodott, ahol mindenféle furcsaságokat lehetett látni. Itt egy lengyel kókler dróton járó bábukat mutogatott, amelyek egész szindarabot játszottak el, ott egy föstött szerecsen nyelt le kardokat, kigyótánczoltatók és törpék is akadtak. Egy fekete selyemkabátos, érdemrendes franczia ur csodaszereket árult, amik megvédenek tüz, vérhas és kardcsapás ellen, azonkivül olyan vizet is kinált, amelytől örökké ifju marad az ember. Mellette egy sátorban koczkát játszanak s eget verő zsivaj hallatszik, ha ez vagy az a párt nyert. A katonák egymást lökdösve tódultak ide. Akik nyertek, kalapból itták a pálinkát, a vesztők vérben forgó szemmel mentek tovább: némelyik félig meztelenül jött ki a sátorból, eljátszotta a pénzét, a kabátját, a kardját, még a csizmáit is. Senkisem törődött velük, bent tovább folyt a mulatság, a játékosok orditottak, kurjongattak, káromkodtak, a dudából, sipból és czimbalomból álló zenekar pedig buzgón fujta, pöngette a kiséretet.

Mentől magasabbra hágott a nap az égre, annál többen voltak azok, akik mindenüket elkoczkázták. Eleinte csak kettesével, hármasával ődöngtek a mezitlábasok a tarka vásári életben, később már tekintélyes csapat lett belőlük s végül zászlóaljra való telt volna ki. Mindnyájan mérgesek voltak, mint a lefőzött kandur, amelyik pecsenyét akart lopni s verést kapott helyette, és szüntelenül káromkodtak, a lehető legéktelenebb módon. A legtöbbnek elveszett mindene, amit éveken át a háborukban harácsolni tudott, csak kevés olyan akadt, aki kincseit el szokta volt ásni. Reggel még uraknak képzelték magukat, akik szóba se állanak holmi parasztokkal, most szegényebbek voltak a vak koldusoknál, akik százával lepték el a vásárt. A közös balsors együvé terelte e kifosztott játékosokat és az elkeseredett csapat szüntelen káromlás közt huzódott tova. Czéltalan bolyongásukban éppen a vásár másik oldalára értek, ahol a kaszakovácsok álltak, mikor eléjük toppant egy marczona ábrázatu, félfülü vitéz, akinek akkora bajusza van, mint egy fenyőág. Ezt a vitézt Kosárnak hitták, csatlósa volt egy Gutkelednek, akivel a legvakmerőbb ütközetekben vett részt. Kosárt mindenki ösmerte a táborokban és pedig a szörnyü bajuszáról, amely kenőcsös menetében két-két hurkot vetett s mindegyik hajlásba egy-egy ezüstpénz volt művészileg belesodorintva. A csatlós, megpillantva társait, nagyot káromkodott.

— Adta beste! Egy poltrám sincs! Mindent elvesztettem, mindent, még a huszasokat is a bajuszomból!

Tényleg, a két félelmetes bajusz-ág sötéten, ékétől megfosztva meredezett az égnek.

A többi kifosztott levente nem állhatta meg, hogy ne nevessen.

Kosár nem törődött velök, tovább káromkodott, eget-földet szörnyen legyalázva.

— És ha még igaz uton vesztettem volna el a jószágaimat, — tette hozzá kifogyva a szitkokból — de mikor biztos, hogy az a gaz Csige csalt! Fogadok, hogy ólom volt a koczkában és csak ő tudta ugy pörgetni, hogy mindig a leggazdagabb lapja legyen fölül.

A többiek egyszerre elhagyták a nevetést, pillanat alatt a lefőzött emberek hosszu ábrázata ült a fejükön. Csige csalt? Teringettét! persze, hogy csalt a Csige! Hogy is fosztotta volna ki ilyen gyorsan mindannyiokat! Persze, hogy igy van! Soha ő vakot nem dobott, soha egy fityinget nem láttak tőle! Természetes, hogy igy van. Hiszen tudni való, hogy Csige volt a legravaszabb, a legügyesebb legény az egész táborban. A bilincseket ugy tudta lehuzni a kezéről, mintha szalmaszálból lennének; ha megsebesült, maga készitette pálinkával átitatott földet tett a vérző helyre s ez azonnal behegedt; ha elfogták, nem törődött vele, ment az ellenséges őrökkel, akik a börtönbe akarták kisérni, de, mikor fele uton volt, kinyitott egy kis üveget s abból oly erős illat szállt ki, hogy a kisérők mind bódultan estek a földre, mig neki a szörnyü szag nem ártott s vigan koczoghatott vissza az övéihez. Ki tudna csalni hát, ha nem Csige Matyi? Kosár még be sem fejezte szavait, mikor már mindenki megesküdött volna, hogy pénzét nem igaz uton nyerték el tőle.

— És ennyibe hagyjuk a dolgot? — kérdezte egy piros szakállas, félszemü vitéz, aki még az ingét is eljátszotta volt s most egy ócska sátordarabba burkolózott.

— Nem igy verik a czigányt! — tette hozzá egy másik kiszolgált csatlós, aki a félbajuszát is elvesztette. Csige ugyanis jókedvében egy boglárt koczkáztatott meg a legény félbajsza ellen s miután megnyerte volt a tétet, ott a helyszinén levágta a csatlós férfias diszét s odaajándékozta egy markotányosnőnek. — Nem addig van a'! — tette hozzá a vesztő pulykapirosan. — Ezt megkeserüli ő kelme!

A többiek mind igazat adtak neki, abban az időben a boszu gyorsabban nőtt, mint gomba eső után.

— Gyerünk vissza és nézzük meg a koczkáját, — inditványozta Kosár — ha pedig ténylcg ólom van benne, akkor függeszszük ki Csigét a küszöb fölé!

Általános készülődés volt a felelet s a vad raj futva sietett vissza a mutatványos bódék felé, egész uton káromkodva és halált kiabálva. Mire féluton voltak, már nagy csapat kiváncsi szegődött hozzájuk, léhütő czigányok, suhanczok, akik együtt orditottak Kosárral, jóllehet azt se tudták, miről van szó. A kereskedők ijedten kezdték csomagolni a holmijukat, a biró pedig legényei után küldött.

A sátorhoz érve, ahol a koczkajáték folyt, Kosár végighuzta kezét pallosvastagságu bajszán s igy kiáltott:

— Csige Matyi, gaz csaló! jer ki, ha van bátorságod!

Körül egyszerre elnémult a tömeg, megszünt a lárma s még a törpék is elhagyták helyüket a bódéban s odafutottak Kosár mögé.

— Jer ki, ha van bátorságod! — ismételte a csatlós vadul.

Egy pillanatra ujra csönd támadt, aztán lebbent a sátor szárnya és egykedvü ábrázattal Csige Matyi jelent meg a nyilásban.

— Mi bajod van? — kérdezte két kezét püffedt zsebeibe téve, amelyek tele voltak pénzdarabokkal és ékszerekkel.

— Az a bajom — felelte Kosár vérben forgó szemmel — hogy ólom van a koczkában!

Csige Matyi nem szólt semmit, csak kihuzott a jobb zsebéből egy nagy pecsétgyürüt, annak a kövét

befelé forditotta s ugy ütötte fejen Kosár uramat, hogy az szó nélkül fordult le a földre.

— Üssétek agyon! üssétek agyon! — orditotta a félbajuszu.

— Gyujtsátok föl a sátrat! — kiáltotta harsányan a félszemü.

A kifosztottaknak nem kellett sok biztatás, pillanat alatt rávetették magukat a szerencsés játékosra, a földre teperték és bizonynyal agyon is ütik, ha e pillanatban nem riannak a közelben kürtök s nem bukkan föl egy délczeg vitézekből álló csapat, amely mögött két aranyozott hintó volt látható.

— Mi történik itt? — kiáltotta a vitézek hadnagya. — Vége legyen, vagy kopjára kerültök mindannyian!

A verekedők ijedten menekültek széjjel, Csige is, Kosár is megtépázva, összekarmolva keltek föl a földről.

— Ő nagysága van itt — szóltak az emberek, alázatosan véve le süvegüket.

Tényleg, a hintóban Domonkos Áron, a félelmetes zászlósur ült, ünnepi diszben, aranynyal himzett bibor köntösben, gyöngyökkel kirakott karddal oldalán. Mellette az akkori idők selymes, csipkés diszében egy borotvált képü ur foglalt helyet s kiváncsian jártatta széjjel kék szemét. A második kocsiban, harczi diszben a tizenöt éves, leányarczu kassai püspök helyezkedett el.

A verekedők félve iparkodtak odébb állani, de Domonkos Áron mosolygott s igy szólt vendégéhez:

— Egy kis verekedés az egész, nem érdemes, hogy nagyságod vesztegeljen érte.

A nép látva, hogy a zászlósur nem haragszik, megkönnyebbülten lélekzett föl és kalapját lengetve éljenezte Domonkost.

— Jól van, jól van — intett a zászlósur és egy marék pénzt szórt a tömegbe, mire ujra megindult a verekedés az ingyen prédáért.

II.

Domonkos Áron ama hatalmas főurak közé tartozott, akik senkitől, még a királytól sem féltek s ha sor került rá, bátran huztak ujjat a fejedelemmel is. Szerzett és rablott vagyona révén egyike volt a leggazdagabb magyar nemeseknek, akinek saját udvara, saját hadserege volt, amelylyel kénye-kedve szerint zsarnokoskodhatott, sarczolhatott jobbra-balra. Ezt szorgalmasan meg is cselekedte, szomszédait lassan mind alattvalóivá tette, jószágaikat a magáéba olvasztotta, de alkalom adtán attól se riadt vissza, hogy a német kereskedők szekereit megállitsa s tőlük a vámot beszedje. Hadserege a háboruban a legjobbak közé tartozott, de ütközet után a fosztogatásnál is az első helyek egyikét foglalta el. Kalandor hajlamai daczára Domonkos kitünő katona volt: bár néha hónapokon át heverészett, dőzsölt és szibarita módon élt, ha kellett, éveken át tudott harczolni, nélkülözni, emberfejeket szabdalni, az idő és a sors minden szeszélyét nyugodtan türve. A csatában szivesen kereste az első sort s ügyessége vetekedett a párduczéval, ereje a királytigrisével. Mód nélkül kegyetlen volt, a kezébe került ellenséget példátlan kinzásokkal küldte a másvilágra, külön testületet tartott, amelynek hivatása uj és borzalmas kivégzések kitalálása volt. Ha ez e jeles tanácsnak sikerült, gazdagon jutalmazta meg őket, ha nem, elcsapta az egész társaságot és uj bizottságot nevezett ki. Mindamellett Domonkos jó keresztény is iparkodott lenni, egy istentiszteletet, egy bőjtöt el nem mulasztott s az udvari papja előtt sohasem állt meg fedett fővel. Szintugy nagy tisztelője volt a gyöngéd nemnek s bár a parasztság leányait, asszonyait karvaly-módra rabolta el, a főuri hölgyekkel szemben merő lovagi udvariasság, finomság s értök minden áldozatra képes lett volna. Még fiatal ember volt, de ezüstös körszakálla és barázdákkal telt arcza idősebbnek mutatták koránál, tobzódó élete is hozzájárult élete megröviditéséhez. Katonái bálványozták, nyilván, mert épp oly könnyelmü és vitéz volt, mint ők s mert a harczban egyformának tekintette magát velök. A sátorban ott hált mellettük, egy tálból evett velök s bajtársai megmentéséért mindig kész volt a maga életét koczkára tenni. Ez volt Domonkos Áron, jelképe ama kornak, amelyben élt s amelyből sarjadzott.

Az a borotvált képü, selyem-ruháju lovag, aki a vásári verekedés alkalmával a diszhintóban a zászlós ur mellett ült, a franczia király küldötte volt, aki Erdélybe iparkodott. Domonkos szerencséjének tartotta, hogy az idegen leventét, egy sólyomarczu, szelid kékszemü gavallért vendégül lássa s ez alkalomra meghivta várába a tizenöt esztendős kassai püspököt is. Mikor a látogató urak fölérkeztek a merészen fölépitett tótváradi sasfészekbe s öltözködéshez fogtak, a zászlósur előhivta udvarmesterét, s bonorum directorát, a póri sorból bámulatos magasra fölemelkedett Theophilus mestert. Ez a Theophilus ura parancsából bejárta egész Európát, élt a franczia, az angol, a svéd nagy városokban és mindenütt az előkelő életet tanulmányozta. Mikor elvégezte utazását és tapasztalatokkal, valamint ékszerekkel, képekkel, márványnyal, palisander és ébenfával, selyemmel, csipkével, ezüst remekmunkákkal megrakott társzekerével visszatért Magyarhonba, hozzálátott, hogy átalakitsa Tótváradot. Ő épittette ki gót-ivüre a kastélyt; ő maga helyezte el a rózsaszinü márványszobrokat, a németalföldi képeket, drága butorokat; ő nyirta meg a kert fáit ugy, hogy az egyik süveg, a másik gömb, a harmadik lándsa, a negyedik sisakalaku volt; ő rendezte be a gyönyörü vizvezetéket, amely összeköttetésben állt egy csodás földalatti kerttel, ahol fából faragott manók locsolták meg az embert, czifra aczél-sellők szálltak alá a kristálytiszta habokba s emelkedtek ujra föl, kincsekkel megrakodva, amelyeket a vendégeknek ajánlottak föl. Ő volt az, aki olasz tudósokat, művészeket hozott Tótváradra s ugyancsak ő vezette a szinházat, ahol a legkitünőbb szoprán-énekesek énekeltek és játszottak. Theophilus kifogyhatatlan volt az ünnepélyek rendezésében, értett a koreografiához, a tornákhoz, a piroteknikához s ha kellett, még a versfaragáshoz is.

(Folytatása következik.)

A szabadságnak is vannak rabszolgái.

*

Amikor a szappanbuborék legszebb, akkor elpattanik.

*

Minden ember költő, amikor a saját hibáit kell szépitenie.

*

Bölcseségfoga a legostobább ficzkónak is nőhet.

*

Éhes emberrel hamar jóllakunk.

A te csókod.

Ha igaz volt ajkad perzselő parázsa,
Átérzett vágyaknak valóra váltása,
Leányos ábrándok betellett gyönyöre,
Igazi szerelem áhitott öröme,
Áttörhetlen eskü öntudatlan kéje:
Örök életemben, örök életedben
Megáldalak érte!

Hogyha hazugság volt ajakad parázsa,
Át nem érzett vágynak üres, hideg lángja,
Lányos ámitásnak tettetett gyönyöre,
Hazudott szerelem hazudott öröme,
Öntudatos játék rút, alacsony kéje:
Örök életedben, örök életemben
Megátkozlak érte!

Gedő Artur.

Krónika II.

Ember a nagy vizeken.

— *aug. 9.*

Megy a hajó s halk hárfahangok suhannak el a nagy vizek felett. Mint a szétporló drágakő, ugy omlik kétfelé a viz a hajó előtt és zeng a viz, smaragdzöld tömegek verődnek a hajó oldalához, éles czinóberfoltok virulnak ki egy pillanatra a szinek titokzatos kiegészitődése következtében és ropogva, dübörgő robajjal reped rongyokká a viz és lihegő erővel feszíti neki aczélizmait a zengő, a kavargó tengernek a hajó és az ember akaratától átlelkesülve rohan az ismeretlen viziók felé, arrafelé, ahol a tengert érinti a viszhangos, áttetsző, ragyogó sötétkék üvegbura, a levegő. Emberek élnek a hajón, remények csiráznak a nedves, termékeny levegőben, gondtalan életöröm van a hajón és hegyes, kegyetlen kövek vannak a harsogó vizek, a legyőzött vizek mélységeiben. Kemény kőfogak, az emberlakta föld alattomos, sunyi, gonosz markolásra kifeszült karmai, s a hajó megroppan a fogak harapásától és a karmok nyomorult, buta, gyalázatos erővel vágódnak be az aczélizmok közé. A hajón pedig vadállatok vannak, egymás husát tépők, az élet egy kis valószinüségeért a többieket agyongázoló vadállatok és bukdácsoló, gyámoltalan tömegek válnak el a hajó tetemétől, emberfürtökkel megterhelt csolnakok, összemarczangolt emberek vérétől sikamlós fenekü csolnakok, a hajó pedig forogni kezd maga körül, a viz orditva rohan neki és kavargó örvénybe gomolyodik a hajó körül, egy utolsót fordul még a hajó, még emberek másznak a kétségbeesetten kimeredő kémények és árboczok hegye felé, még hangos a levegő bőgéstől és sikoltástól, s aztán ujra halk hárfahangok jönnek a távoli vizek felől. A hajó neve Sirio volt és az emberek olaszok voltak.

Nem is nagyon régen körülbelül ugyanigy kezdődött egy dráma a tengeren. Némi eltérés csak attól a pillanattól kezdve mutatkozik a két gonosz esetben, amelyben a hajó elkezdte végzetes haláltánczát a saját tengelye körül, mert ebben a pillanatban férfiak jöttek elő a hajó zugaiból, füstös, mezitlábos, izzadtságszagu matrózok, elegáns ruháju, rózsaszinképü fiatal tisztek és a nyugalom ellentállhatatlan szuggesztiójával csititották el a kitörő félben levő pánikot, egy jól sikerült manőver pontosságával eregették le a mentőcsolnakokat, biztonságba helyezték az összes utasokat, az asszonynépet természetesen legelső sorban, azután még egyet fordult a hajó és a férfiaknak már nem jutott mentőcsolnak. A hajó neve Cimbria volt és a hajósok angolok voltak.

Egész egyszerüen elmondva a két tény annyi, hogy elpusztult egy angol hajó s az összes utasok megmenekültek, csupán a hajósok vesztek oda és most elpusztult egy olasz hajó s majdnem az összes utasok odavesztek, de a hajósok megmenekültek. A két legnagyobb tengerjáró nép hajói voltak ezek a hajók, vasból készült, modern fajta alkotmányok, csupán a lelkük volt más; az egyik latin volt, a másik angolszász, az egyik a tengeren élősködő, a másik a tenger ura, hajóslélek mind a kettő, állandóan szembenállók a szörnyeteg tengerrel, a különbség csak az, hogy az egyik mazochisztikus szeretője a tengernek, a másik erős megfékezője, aki, ha föllázad ellene a nagy viz, az utolsó pillanatig állja a küzdelmet.

A hajón egy pár ember kezében van letéve ezer más ember élete, egy pár ember lelke eleveniti meg az egész monstruozus alkotmányt s jó azt tudni minden tengerre szálló magyarnak, hogy az angol hajós a maga életével födözi az ő biztonságát. Az utolsó perczek eszeveszett kavarodásában, mikor a halállal szemtől szemben áll az ember, mikor kétségbeejtően valószinü, hogy meg kell halni, akkor hősök támadnak a latinok között is, mesélnek kapitányokról, akik nem menekülhetvén, agyonlőtték magukat, sőt olyanokról is, akik csak ugy, egy heroikus rohamukban követték el az öngyilkosságot, de olyan hős, aki az utolsó pillanatig küzd az életért, aki csak azért hal meg, mert már az utolsó levegőbuborék is kiszorult a tüdejéből, aki előnyt ad a menekülésben a gyöngébbeknek, de szebbnek és tökéletesebbnek tartja a munkáját, ha maga is meg tud menekülni, ilyen praktikus hős az angolszászok közül születik csupán. A Sirio kapitánya meg akarta ölni magát (igy mondják) gyáván, a felelősségtől félve s mert kitört belőle a romantika, ami pathetikus dekorativ pózzal szépiti meg a valóságos és egészen közönséges eseteket, a Cimbria kapitánya ellenben nyugalmat meritett abból a biztos, szilárd meggyőződésből, hogy ő is meg fog menekülni, ha rendet csinál a többi között és hogy ez nem sikerült, az csak az idő rövidségén mullott.

Az elmerült *Sirio*-n két latin püspök utazott. Az egyik maga köré gyüjtötte az üvöltő és szükülő embereket és áldást osztott nekik és velük együtt

sülyedt el. Ez az egyik fajtája a latin hősiességnek, valami bénulás a végveszély pillanatában, amikor elveszti az ember a helyzetéről való tudatát, s valami miszteriózus esszenciával, hittel, hősi dicsőséggel narkotizálja magát hőssé. A másikfajta latin hős a másik püspök volt, aki ott marakodott az olasz munkásokkal, meztelenre verekedte magát, tépett, zuzott, mart és karmolt, amig biztonságba tudta helyezni magát; ez a kétségbeesésből hőssé vadult hős, aki nekimegy az előtte levő oroszlánnak, mert a háta mögött egy nagy krokodilus tartja feléje a száját. Itt végletek dolgoznak, az élet őrjöngő akarása és valami hirtelen megbénulása az élet szeretetének, s ezért nem érezném én jól magamat soha latin hajón, mig, ha angol hajóra szállok, biztosan tudom, hogy ez a hajós nép nem fog megvadulni, sem hiszterikus rajongásba nem fog csüggedni, hanem dolgozik az utolsó pillanatig értem is, mert a maga szempontjából is sokkal hasznosabb, ha én sem vadulok meg és higgadtan intézzük el afféreinket a mindenütt jelenvaló, derék öreg halállal.

Marco.

Clarissa Mirabel.

— Elbeszélés. —

Irta: JAKOB WASSERMANN.

Clarissa éjfél előtt pár perczczel fölkelt, telt, szilaj mosoly villant meg az arczán, szinte keresett bájjal hajolt meg s eltávozott a helyiségből, magukra hagyva a furcsán egymásra bámuló férfiakat. Mikor Seguret ur kikisérte a vendégeit, egész lelke meg volt zavarodva, barátai pedig csöndben, szinte lopva távoztak a kastélyból.

Az elnök egy ideig föl-alá járt a csarnokban s gondolatai ugy rohantak, mint valami vad csorda. Mivel a saját lépteinek zaja nagyon kellemetlen volt neki, kiment a kertbe s a tekervényes utakon sétálva, megkönnyebbülten szivta az üde éjszakai levegőt. Mikor a taxus-sort elhagyta, utjára egy fénykéve vetődött; Seguret fölállt egy kis szökőkutnak párkányára, ahonnan beláthatott Clarissa szobájába, mert az ablakok nyitva voltak. Alig tudta megállni, hogy csodálkozásában föl ne kiáltson, mikor Clarissát éjjeli pongyolában, elragadtatott arczczal, szenvedélyes mozdulatokkal tánczolni látta. Szemei majd egészen le voltak zárva, szemöldökei kaczér aggodalommal fölhuzva a homloka közepéig s vállait egy képzelt zene ütemeire majd gyorsan, majd lassan ringatta. Hirtelen valami után kapott. Egy tükör volt. Összerezzent s elejtette, hogy a darabjainak csörrenése kihallatszott; azután odament az asztalhoz, föltépte a ruháját, kezeit csupasz keblén összekulcsolta s abba az irányba nézett, hol Seguret állt. Az elnök hirtelen leguggolt, mintha puskát irányoztak volna rá s Clarissa nem látta. Azután egy ideig a felhőkre bámult s betette az ablakot. Az elnök még jó ideig állt ott, nem tudva mire vélni a dolgot. Kit akar ez a leány elbolonditani? önmagát? az embereket vagy az istent?

Clarissának hosszu idő óta először ismét nyugodt álma volt. De mikor lefeküdt a fehér ágyba, a vánkosok mintha bíborszint öltöttek volna, tájképekről, titokzatos régi házakról s oly égről álmodott, mint az aludt vér. Ugy járkált e vidéken, mintha menyasszony lett volna s anélkül, hogy érintést érzett, vagy alakot látott volna, erős csókok nyomát érezte az ajkain s mintha méhében élet mozdult volna meg.

Ez a kéjes háborgás másnap sem hagyta el. Ezüstfátyol volt közte s a világ közt; halkan beszélt s lassan járkált, nehogy eltépje s e fátyol mögött a nap oly bágyadtan sütött, mint a hold. Mikor a tárgyalás előtt való este mezei sétájából visszatért, a kastély bejáratánál két asszony állt. Az egyik elébe sietett, térdre esett s megragadta a kezeit. Charlotte Arlabosse volt.

— Mit követett el Madame, — suttogá a szép leány lihegve, — Bastide ártatlan, a Krisztus kínszenvedésére mondom, hogy ártatlan. Könyörüljön Madame legalább az ő öreg anyján, ha rajtam nem is.

Az alkonyati pir bevilágitotta a rimánkodó torz vonásokat. Charlotte mögött nagy bütykös kezü, termetes asszony állt, de a feje szikár s az arcza mozdulatlan volt, mint a halotté. Olyan volt mint egy erőtől duzzadó fa, melynek elszáradt a lombja.

Clarissa barátságos arczczal elháritó mozdulatot tett, egy pillanatra magát vélte látni a térdelő alakban s kegyetlen diadal töltötte be a szivét.

— Ne aggódjál gyermekem — mondá halkan s mosolyogva, — Bastide ügye már eldőlt.

Ezzel kinyitotta a kaput s bement a házba. Charlotte fölkelt s mereven nézett be a rácson.

Azon este Clarissa jókor tért nyugalomra, de már reggel négykor fölkelt s öltözködni kezdett. Fekete bársonyruhát választott ki magának s egyetlen diszül gyémántcsillagot tett föl csupasz nyakára. Szive annál hevesebben vert, mennél közelebb volt a végzetes óra. Nyolcz órakor fogata előállt. Hosszu utat kellett megtenni Albyig, hol az esküdtszék összeült. Seguret ur már kora reggel kilovagolt, senkisem tudta hova.

A város régi falai közelében már annyi nép tolongott az uton, hogy a lovak csak lépésben mehettek. Az emberek körülfogták a kocsit, bekandikáltak a nyitott ablakán, az asszonyok pedig fölemelték gyermekeiket, hogy ők is láthassák a hires madame Mirabelt. Clarissa nem rejtőzött el az általános kiváncsiság elől, ugy mosolygott, mintha esküvőre ment volna s fekete szemöldökeit fölhuzta a homlokára.

Enjalran elnök, a tárgyalás vezetője pont tiz órakor jelent meg a zsufolt teremben s a terjedelmes vádirat fölolvasása után Bastide Grammont-t hivták föl kihallgatásra. Ugy állt meg birái előtt, mintha bronzból lett volna öntve. Hidegen, kimérten, világosan felelt. Teljesen átlátott az ostobaságból s rosszakaratból szőtt képtelen mesén. Maró gunynyal, végtelen megvetéssel beszélt róla, nem kis zavarba hozva vele a védőjét, kit a törvényszék az utolsó pillanatban rendelt mellé, de makacsul vonakodott vele tárgyalni.

Néha fölnézett a magas ablakokra s ha egy-egy madarat észrevett, mely a párkányra letelepedett s sárga csőrével a tollait birizgálta, egy-egy pillanatra elhagyta önuralma s szája fájdalmas mosolyra huzódott.

Kihallgatása rövid ideig tartott s nem volt egyéb formaiságnál, mert a sorsa meg volt pecsételve. Bachhal, Colarddal s a többi bünrészessel Enjalrannak könnyü volt a dolga. Bousquier meghalt a börtönben. A többiek azt a benyomást keltették, hogy teljesen akaratnélküli emberek s eszközök voltak mások kezében. Az öreg Bancal azzal keltett föltünést, hogy a kihallgatás alatt sirógörcsöt kapott s később ártatlanságát bizonygatva ugy dühöngött mint egy őrült. A pupos Missonier nyöszörgött, mikor arról volt szó, hogy ő is jelen volt a gyilkosságnál. A hosszu fogság-

ban és örökös kihallgatástól egészen elállatiasodott. A kis Bancal Magdalena ugy viselkedett mint egy komédiásnő, csókokat hányt a hallgatóság közt ülő ismerősei felé. Rose Feral a biró asztalán heverő véres rongyok láttára halálsápadt lett s torkán akadt a szó. Bancalné emlékezett, hogy Fualdest hat ember czipelte a házába s ott több okmányt kellett aláirnia. Hosszu, keskeny papirok voltak. Másnap megtalálta az egyiket, de elégette, mert véres volt, többet nem akart bevallani, minden kérdésre bambán hallgatott, s végül azt mondta, hogy amit még tud, azt csak a gyóntatójának hajlandó elárulni.

A tanuk éktelen lelkinyugalommal bizonyitották a leghihetetlenebb dolgokat. Oly éles volt az emlékezőtehetségük, hogy óráról-órára, perczről-perczre emlékeztek oly semmiségekre, miket az ember másnapig rendesen elfelejt. Éjszaka, ködös időben láttak embereket, megismerték a vonásaikat, mozdulataikat, még a ruhájuk szinét is. Beszélgetést, suttogást, sóhajtozást hallottak meg a vastag falon keresztül. Egy Laville nevü koldus, ki Missonier istállójában szokott aludni, nemcsak a sipládát hallotta egyéb lármával együtt, de azt is látta, hogy négy ember valami hordófélét vitt. Ezekre a vallomásokra Bastide Grammont néha fölkaczagott s azt mondta rájuk, hogy szemtelen hazugságok. Az egyik tanut remegő hangon figyelmeztette arra, hogy rá fog nehezedni az ég haragja s figyelmeztette a gyermeke borzasztó halálára. Olyan volt mint az a bajvivó, ki ködképek ellen harczol. Kezdetben megőrizte az önuralmát s mereven szemébe nézett a tanuknak, azután mintha nem értette volna, hogy voltaképp mit beszélnek, mintha elvesztette volna lábai alól a talajt s fokról-fokra föltartóztathatlanul esnék le a feneketlen mélységbe. Nem volt többé érzéke semmi iránt, rémülten kérdezte, hogy élet-e ez. A természet remek épülete oly rom volt előtte, mint a vihar által megrepedt fal, ez emberek beszélő szájában nem látott egyebet, mint undok görcsöktől föl-alá rángatódzó hasadékot. Szelleme megnyilt a sötétségnek, átjárta a szégyen lángja, szégyelte magában az istent, szégyelte, hogy ő is csakolyan teremtés, mint a többiek a tárgyaló-teremben. Valamikor szerette a világot, szerette az embereket, most szégyelte őket. Röstelte, hogy valamikor még reményeket is táplált magában, hogy szivét igéretekkel áltatta, hogy az ég és nap derüs pillanatokat voltak képesek kiváltani belőle, hogy mosolylyal tudta üdvözölni valamikor a hajnalt.

Még a gondolkozás is gyalázatnak tünt föl neki s még nagyobb gyalázatnak, amit kimondhatott volna. De mire támaszkodjék? mi várni valója lenne még? Hiszen ezek az emberek nem hisznek semmiben, abban sem ha valaki gunyolódik, abban sem ha valaki hallgat.

S Bastide magába zárkózott s mereven szemközt nézett a halállal, melynek immár föl kezdett tünni az arcza.

Már este felé járt az idő, mikor a koronatanut, madame Mirabelt végre fölhivták s az egész fáradt közönség mint egy test rándult meg. Daczára a termet betöltő fülledt levegőnek, ugy látszott mintha didergett volna. Mikor pedig az esküt letette, szemmel láthatólag remegett. Enjalran ur figyelmeztette, hogy az igazságnak megfelelően valljon. Idegenszerü bágyadt hangon, gyorsan hadarva ugyanazt vallotta, mit a vizsgálóbiró előtt. A teremben aggasztó csend uralkodott s ennek folytán hangja mind halkabb lett. Most már részleteket is tudott. A nagy kés az asztalon feküdt, Bancal és Colard egy fakádat hoztak be, Fualdes pedig azalatt a lámpa mellett ült s görnyedten irt valamit. Látta a mankós titokzatos idegent is s megfigyelte, hogy Bach és Bousquier egy nagy lepedőt teregettek szét. Arra a kérdésre, hogy miért ment oda férfiruhában, nem felelt. Mikor azután suttogva, görcsösen összerándult kezére fejét lehajtva, sovány testével előrehajolva csöndes őrültségre való boldogan-édeskés mosolyával elmondta, hogy Bastide mint ölelte s csókolta őt meg egy sötét mellékszobában, a férfi fölugrott, kétségbeesve csapta össze a kezeit s pár lépést tett előre s Clarissa mellé került.

Mindnyájan hallhatták, hogy mily nehezen lélekzett.

Az elnök figyelmeztette illetlen, gyöngédtelen magaviseletére, mire Bastide erős, dörgő hangon kiáltá:

— Az isten előtt, aki hallja s itélni fog, jelentem ki, hogy mindez borzalmas hazugság. Soha egy ujjal nem értem ehhez az asszonyhoz, soha nem is láttam.

Clarissa fehér lett mint a fal. Mintha csak most hallotta volna az eltört tükörnek csörrenését, melyet a táncz után a földre ejtett. Mikor a főügyész fölkérte, hogy folytassa, hallgatott; szemei fölfordultak s egész teste görcsösen rángatódzott.

— Szóljon hát! — kiáltott rá Bastide Grammont s a fölháborodás majd elfojtá a hangját. — Szóljon hát! Hallgatása veszedelmesebb rám nézve, mint minden hazugsága.

Clarissa ekkor fölnézett s csodálatos megilletődéssel mondá:

— Hát csakugyan nem ismer Bastide?

— Nem, nem, nem, — nyögé az égre tekintve. — Ez az asszony őrült.

Clarissát egy pillanat alatt elfutotta a pirosság s a másik pillanatban halotthalvány lett. Megint odafordult Bastide felé s szemrehányó hangon mondá neki:

— Ó te gyilkos!

A közönség tapsolt. Végre kimondták az igazságot. Clarissa azonban megtántorodott, egy törvényszolga odaugrott hozzá, fölfogta, hogy el ne essék, a hölgyek közül is odasiettek néhányan s jó félórába telt, mig ismét magához tért. Ugy megváltozott az arcza, mintha husz évvel megöregedett volna. Enjalran ur folytatni akarta a kihallgatást, de Clarissa csak immel-ámmal felelt. Hogy nem tudja. Lehetséges. Nem vonja kétségbe. Bastide Grammont ismét helyet foglalt a vádlottak padján, arczáról véghetetlen szomoruság és ijedség tükröződött. Clarissát arra nógatta a védője, hogy ha már annyit vallott, miért nem folytatja.

— Kérve kérem madame, mondjon el mindent pontosan. Öntől függ, hogy egy ártatlan embert megment-e, vagy pedig bitóra juttat.

Clarissa hallgatott, mintha nem is hallotta volna. A lelkében ugy hullámzott valami, mint a reggeli köd a vizek fölött. Most Pinaud tanácsos fordult feléje s szigoruan rászólt. Ne higyje, hogy saját belátása szerint vallhat s elhallgathatja, amit akar. Erre megszólalt az ügyész is. Hogy mindenki tudja, miért hallgat; meg kell elégedni azzal, hogy a legfontosabbat hallották tőle, sőt nem is illik tovább is nógatni. Még be sem fejezte amit mondani akart, mikor Clarissa félbeszakitotta. Fölemelte a jobbját s ünnepélyesen mondá:

— Nem esküdtem meg.

Bastide Grammont fölnézett. Fölocsudott lelki bódultságából, nehézkesen fölállt s nyugodt, de annál megkapóbb hangon mondá:

— A börtön falai nem tudnak beszélni. De egyszer mégis meg fognak szólalni s el fogják mondani, mi mindent nem használtak föl, hogy ezeket a nyomorultakat arra kényszeritsék, hogy hazugsággal mentsék meg nyomorult életüket. Fualdes nem volt ellen-

ségem, csak hitelezőm. Ha a kapzsiság valaha eltévelyitett tisztességes s mérsékelt igényü embert, ha fegyvert adott volna is a kezembe, sohasem használtam volna egy védtelen öreggel szemben. Ha áldozatot akartok, itt vagyok, készen állok, de sorsomat ne kössétek össze ezzel a szörnyeteggel. Családom, mely mindig falun élt s a falusi élet egyszerüséget s erkölcseit követte, meg van becstelenitve. Anyám sir s belebetegedett. Itéljétek meg magatok, hogy nekem, aki e tengernyi szerencsétlenségbe zuhantam, lehet-e még kedvem az élethez. Szerettem valamikor a szabadságot, az állatokat, a vizet, az eget, a levegőt, a fák gyümölcseit, de most meg vagyok gyalázva s ha még volna is jövőm, ragadós lenne a gyalázattól s nem esnék jól az idő. Törvényszék ez, amely elé engem állitottak? Nem, hanem hajtóvadászat. A birák fölcsaptak vadásznak s az ártatlant pecsenyének készitik el a csőcselék számára. Nem kérek többé igazságot, elkéstek azzal, hogy igazságot szolgáltassanak nekem, még ha Francziaország koronáját ajánlanák is föl. Odaadom magamat, semmisitsetek meg, hadd legyen megterhelve ezzel a sulylyal a lelkiismeretetek. Egy bünös ezret csinál s eljön az ideje, hogy az unokátok unokái gyalázattal fogják ezért elárasztani a földet.

Bénitó csend követte ezeket a szavakat. De azután leirhatatlan zsibongás keletkezett. A hallgatóság és az esküdtek fölugráltak, öklök fenyegették meg Bastide Grammont-t, kiabáltak, orditottak s hiába dörgött Enjalran ur, nem hallgatott rá senki. Azután épp oly hirtelen halotti csend állt be. Mert a zsivajban egy bágyadt, vontatott kiáltás hallatszott, s ahogy panaszosan tovább rezgett, szinte megkövült tőle minden arcz. Minden tekintet Clarissára irányult. Ugy érezte magára szakadni a pillantásokat, mintha egy összeomló épületnek a gerendái lettek volna.

Szive majd elégett abban a borzasztó vágyban, hogy jóvátegye a történteket.

A közvádló beszédében még egyszer összegezte a gyülöletnek fegyvereit, melyeket a pletyka kovácsolt az áldozatai ellen. Gyakorlott művészetével ugy kiszinezte a gyilkosság éjszakájának borzalmait, hogy mindenki szinte látni vélte. Bastide védője ellenben megelégedett kongó frázisokkal, melyek őt magát fölmelegitették ugyan, de a hallgatóságot hidegen hagyták. A terem hátsó részében nyüzsgés keletkezett, néhány asszony vihogott, egy nagy fekete kutya keresztül furakodott a korláton s néhány rövid vakkantás után lekuporodott Bastide lába elé. A férfi mély meghatottsággal simogatta meg az állat nyakát s erélyes mozdulattal háritotta el a huissiert, ki el akarta kergetni.

Mikor a törvényszék tanácskozni visszavonult, senkisem mert hangosan beszélni. Egy nőszemély halkan zokogott, ezt csendre intették. A Benoit leányzó volt, a Colard szeretője. Ráborult a szánandó ember vállára, s látszott könnyes arczán, hogy mennyire szeretne osztozni a sorsában. Egy rokon odament Bastidehoz s szólni akart neki valamit, Bastide azonban csak a fejét rázta s rá sem nézett. Olyan volt az arcza, mintha altatót ivott volna. A szavak már nem hatottak rá. Egyszer azonban mégis fölnézett s tekintete, mintha mérhetetlen messzeségeket kalandozott volna be, a Clarissáéval találkozott. Az idegen nő már nem is tetszett neki oly idegennek. Megint a fülébe csengett, ahogy gyilkosnak nevezte, de vajjon nem inkább segélykiáltás volt-e ez, mint vád? S ez a rimánkodó tekintet nem olyan volt-e, mintha láthatatlan markok szorongatták volna a torkát? S ez a gyöngéd alak, akinek a korát senki meg nem tudta volna állapitani, nem olyan volt-e, mint az őszi szélben rezgő fiatal nyirfa?

Mikor a törvényszék visszatért, Bastide meghallgatta a halálos itéletet. Fölállt, ugy figyelt az elnök szavaira. Mintha esőcseppek hullottak volna száraz avarra. Mondott rá valamit, hallotta is, de hogy mit, azt nem tudta. Sok arczot látott maga körül gyér világitásban, azt a benyomást tették rá, mintha férges, rothadt almák lettek volna.

A többi vádlott itéletének kihirdetését a következő napra halasztották. A tömeg lassan oszladozott a teremben, a folyosón, az utczán. Mikor Clarissa végigment a folyosón, mindenki félénken kitért előle.

Megtudta, hogy Bastide-et nem Rhodezbe viszik vissza, hanem az alby-i börtönben marad. Elküldte rá várakozó kocsiját, egy közeli fogadóba ment, szobát kért s levelet irt apjának. Néhány ideges mondatot. »Már nem is tudom, hogy mi az igazság, mi a hazugság. Bastide ártatlan, én tettem tönkre. Az igen és nem olyan a lelkemben, mint két kihalt láng. Ha oda térnék vissza, ahonnan jöttem, állandó halált szenvednék el. Ezért, s mert az emberek ugy élnek, ahogy élnek, odamegyek, ahova mennem kell«.

S bár éjfél elmult, a gazdát hivatta. Megkérte, hogy ezt a levelet másnap reggel megbizható emberrel küldje Perrié kastélyba, azután arra kérte a meglepődött fogadóst, hogy adjon el neki egy kosár gyümölcsöt. Udvariasan mentegetődzött, hogy nincs már a kamarájában. Clarissa szenvedélyes idegességgel tizszeres, huszszoros árt kinált érte s egy aranyat dobott az asztalra.

— Haldoklónak lesz, — mondá, — minden ettől függ.

A fogadós szorongva nézte az előkelő hölgynek sápadtságtól szinte világitó arczát, gondolkozott, azután azt mondta, hogy majd fölkelti a szomszédját. Clarissa addig várjon. Mikor egyedül maradt, letérdelt az ágy előtt, arczát a vánkosba temette és sirt. A fogadós fél óra mulva visszatért egy kosár körtével, szőlővel, gránátalmával s őszibaraczkkal. Fejcsóválva nézett az elsietó asszony után, azután a lezárt levelet a lámpa elé tartá.

A kihalt utczákon bágyadt holdvilág ömlött el. Az apró házak apró ablakai álmosan pislogtak. Egyik kapualjban az éjjeli őr állt alabárdjával, s valamit mormogott. Az alacsony börtönépület előtt szabad tér volt; Clarissa leült egy kőpadra, s mivel mellette kut volt s nagyon szomjas volt, teleitta magát. A közeli halmok lágy vonalu szélei észrevétlenül vesztek bele az égbe, egy völgyszorulat mögött világosság látszott, s mintha harangozást is hallott volna; tehát mégsem aludt az egész világ s szorongó szivével még egyszer gondolt emberi dolgokra. Kis vártatva fölkelt, átment az épülethez, a gyümölcsös kosarat letette a földre s a kapun kopogtatott. Jó időbe telt, mig a kapus megjelent, s durván rászólt, hogy mit akar.

— Bastide Grammonttal akarok beszélni.

A kapus olyan arczot vágott, mintha őrült támadt volna rá, valami fenyegetés félét mormogott s a kaput be akarta csapni. Clarissa egyik kezével megragadta a karját, a másikkal letépte kebléről a gyémántos csattot.

— Fogja, — fogja!

A kapus fölebb emelte a lámpását, s alaposan szemügyre vette a csillogó ékszert. Clarissa félreértette félénken vigyorgó örömét, s azt hivén, hogy talán kevesli, még az erszényét is odaadta neki.

— Mi van a kosárban? — tudakolá alázatos bizalmatlansággal.

Megmutatta.

A kapus megnyugodott; azt hitte, hogy az elitéltnek kedvese. Bezárta a kaput s előrement. Pár lépcsőn lefelé keskeny folyosóba értek.

— Meddig akar bent maradni? — kérdé gyanakodva a kapus, mikor megálltak egy vasajtó előtt.

Clarissa mélyet lélekzett, s halkan azt suttogta, hogy háromszor fog az ajtón kopogtatni. A kapus bólintott, azt mondta, hogy majd megvárja fönt a lépcsőn, azután az ajtót óvatosan fölnyitotta, az asszonynak átadta a lámpást s ráforditotta a kulcsot.

Clarissa bent szorosan a falhoz simult s becsukott szemmel várta, mig őrülten verő szive lenyugszik. Közepes nagyságu, nem éppen barátságtalan helyiség volt. Bastide a szemközti fal mellett felöltözködve aludt egy szalmazsákon. Mily nyomasztó csönd! gondolta magában Clarissa megborzongva s lábujjhegyen odasompolygott az alvó ágyához. Azt is gondolta magában, hogy mily csöndes az arcza, mily szép az álma s ahogy igy elnézte, hangtalan fájdalomra nyiltak az ajkai. Ugy állitotta föl a lámpást, hogy fénye ne érje az arczát, azután letérdelt mellé s ugy leste utolsó lélekzéseit. Bastide szája komoran összeszorult, szemhéjai meg sem rebbentek, látszott rajta, hogy mélyen aludt. Hosszu szakálla mint barna bozót vette körül az arczát, feje hátra hanyatlott s haja nedves fényben ragyogott. Arczának békés nyugalma lassankint átragadt Clarissára is, lázas izgatottsága eltünt, elhatározta, hogy egyszerüen leteszi ajándékát az ágyára s azután távozik. Csöndesen kiüritette a kosarát s ha véletlenül egy-egy homokszem megzizzent a lábai alatt, ijedten várakozott. Ahogy a gyümölcsöt egyenkint kirakta, mind nyugodtabb lett s annyira beleélte magát abba, hogy jó lenne neki is meghalni, hogy szinte rémülve gondolt arra a perczre, mikor innen távoznia kell.

Ugy szerette volna az alvó Bastidet megcsókolni, már-már le is hajolt hozzá, de visszatartotta a tisztelet, még inkább attól való félelme, hogy föl talál ébredni. Teste görcsösen megrándult. Gondolatban megölelte a férfit s annyira elszakitva érezte magát a földtől, mint a gyöngy, mely a gyürüből kiesett. Halkan, nesztelenül fölemelkedett, lábujjhegyen a szoba másik sarkába ment, zsebéből elővett egy kis tollkést, s mindkét csuklóján mélyen belevágott az ereibe. Negyed óra mulva még kettőt sóhajtott, s a halál hideg keze nem tudta letörülni sápadt ajkairól a mámoros mosolyt.

Bastide még egyideig önfeledten, szinte bódultan aludt, azután álmodni kezdett. Nagy, zárt helyiségben volt, melynek közepén gazdagon megteritett asztal állt. Nagy társaság ülte körül vidám lakmározással. Egyszerre csak mindenki az asztal közepére bámult, hol egy kék üvegedény állt, mely azelőtt nem volt ott. Mi van ebben az üvegben? mit jelenthet ez? ki hozta ide? kérdezték egymástól. Azután félelmes hallgatás következett; a sok tekintet hol az edényre, hol egymásra meredt, kölcsönös bizalmatlansággal. Az imént vig kompánia egyszerre csak fölugrott, s egyik a másikat vádolta azzal, hogy ő tette az edényt az asztalra. Nagy lárma keletkezett, megvillantak a török, mások széket forgattak a levegőben s azalatt az edényből egy sovány, meztelen leánytest szállt föl, mint fehér füst. Bastide ismerte ezt az arczot. Clarissa volt, a hazug asszony. Igéző kigyótekintettel nézett rá s csakis őrá. A többi férfi tekintete önkénytelenül követte a Clarissáét, azalatt pedig a hazug asszony feje sárga kelyhü virággá változott, a teste pedig hajlongott, mint egy fonnyadt szár. Meg kell halnod! meg kell halnod! orditották rekedt torokkal, de a lárma nyomban el is hangzott, az egyik fal megnyilt s gyönyörü szép virágos kertbe lehetett látni, melynek közepén vérpad állt. Bastide gyermeknek képzelte magát, lassan kiment a kertbe s halálfélelmét elnyomta az érett gyümölcsök bóditó illata, mely betöltötte az egyik termet, sőt az egész világmindenséget.

Fölébredt. Első félébér tekintete a lámpás lobogó fényére, a másik egy óriás körtére esett, mely oly sápadtan hevert az ágya mellett, mint egy kis hold. Mámoros boldogsággal kapott utána, de ahogy szájához emelte, azt látta, hogy vér tapad rá. Összerezzent, azt hitte, még mindig álmodik. Az ablak előtt már a reggeli szürkület derengett. Most észrevette a többi gyümölcsöt is. Annyi volt s oly gyönyörüek, mintha a paradicsomot fosztották volna ki. De ezekre is vér tapadt... Az egyik sarokból pedig kétfelé vált vérpatak tartott feléje.

És Bastide meglátta . . .

Föl akart kelni, de az elégtelen alvás megbénitotta minden tagját.

Keserü, vad szomoruságtól szorult össze a szive. Nem vágyott immár ki a napvilágra, mely oly fáradtan küzködött a homálylyal. Megunta a saját szive dobogását s teljes bizonysággal tudván immár, hogy mi történt, s hogy ennek meg kellett lenni, vágyva vágyott a vég után, nem volt többé kiváncsi arra, hogy börtöne másik sarkában mit művelt az a beteljesedett végzet, melyet sötét hatalmak tereltek az utjába; nem volt kiváncsi az emberekre s arra, hogy mit épitenek s mit rombolnak. Megundorodott az embertől.

S ahogy tekintete a remek gyümölcsökre esett, mégis csak megsajnálta a nyomorult teremtést, aki hozta. Legalább a szemét szerette volna befogni. De a gyanakvó őr kint megforditotta a kulcsot a zárban.

(Vége.)

Saison.

Városok.

— *aug. 11.*

Ha az ember egypár esztendeig utazgat — akárcsak négy hetet minden esztendőben: lassankint képe alakul a világról s egészen más, mint a régi, a gyerekkorbeli volt. Ugyan: ez a kép nem mindig hű. Nekem például a világ nagyvárosairól az a képem van, hogy minden város rettentő és rekkenő forró, a házak üresek, csak a házmester lakik bennük; nők egyáltalában nincsenek, a férfiak pedig fáradtak, álmosak s nem a legjobb móduak. Ez a képem onnan van, hogy csak nyáron utazhatom, akkor látogathatok el a nagyvárosokba is s augusztusban a nagyvárosoknak *ilyen* a képük. Sok ideig magam sem vettem észre, sem hogy ilyen egyoldalu a városokról való értesültségem, sem hogy mi az oka ez egyoldalusságnak. Egyszer azonban azt éreztem, hogy bárcsak megsülnék vagy meghalnék, mert amugy is menten megüt a guta. Ez az érzés pedig nem egyebütt kerülgetett, mint a Bavária-szobor fejében, egy napsütéses augusztusi napon, ebéd után két órakor. Sosem felejtem el: ez a nevetséges és ostoba rézbálvány szinte olvadt a rátüző naptól, valósággal forró volt a fala, egyre keskenyedő s szü-

külő vascsigalétrája, s karján fölül, a fejében, szinte zsirlott a levegő a fojtottságtól és hőségtől. Kidülledő halántékkal néztem szét a szeméből, egy sivár, lepörkölődött kopár rétre, ezen tul meszes országutra, ut mentén épülő külvárosi téglakaszárnyákkal. S eszembe jutott, amit lenn hagytam: a behemót-szobor körül a félkörös oszlopsor-pantheon, München nagy férfiainak mellszobraival, Pschorral, a serfőzővel s Platennel, a költővel. Forró por volt, amit lélekzetnek magamba szíttam; a verejték már nem is patakzott rólam, hanem valósággal enyvedzett rajtam, ugy hogy a legyek ráragadtak a homlokomra, mint valami légyvesztőpapirosra — elmondhatatlan nyomoruság és szomoruság fogott el, majd hirtelen méregbe gurultam s akkorát ütöttem öklömmel az érczfalra, hogy a bütykei odasültek s három napig össze volt gémberedve a tenyerem. S dühösen fuldokoltam magamban: »hát nem vagy szamár, barátom, hogy ilyenkor itt vagy? Hogy átjöttél a Brenneren, de éjszaka s nem ismersz belőle egyebet, mint az alagutak petroleumfüstjét; hogy mikor egy órányira innen vannak tavak, hegyek, folyóvizek, erdők és ligetek, te itt sülsz és fölsz egy kihalt városban, melyből futva menekülnek az idevalók?« És igy tovább és igy tovább? Kínnal ván-szorogtam le a rézkemenczéből — igy érezhetett a hajdani aztek-fajta, ha valahogy kiszökött a Viczlipuczli befütött torkából. Rohantam a fürdőbe, ahol a fürdető asszonyság igen csodálkozott, hogy nem udvarolok neki, én pedig igen megsértődtem, hogy felteszi rólam, hogy ha már valakinek udvarolnék, olyan valakinek udvarolnék, mint ő. Fürdő után egy kissé lehülve és lehiggadva bandukoltam föl a Hofbräu tölgyasztala mellé s ekkor igy feleltem magamnak: »Nem, ó mester, nincs igazad. A város: város; ha üres, ha forró, ha fülledt, kihalt és türhetetlen is, akkor is város, és, pardon, a büdössége is emberszag, okmány arról, hogy ember járt erre. Az ember pedig roszszagu állat ugyan, azonfölül nevetséges állat is s csak a legritkább esetben értelmes és szeretetreméltó — de mégis a legnagyobb s legértékesebb dolog, ami az előtted ismeretes világban találtatik. Mester, neked csak egy kivánCsiságod van: az ember, s kitanulására csak oly rövid, arasznyi, szóra sem érdemes időd, mint *egy* emberélet, abból is, lusta és mindent máskorra hagyó ember lévén, csak némely nap némely véletlen órája s ez órák is — mivel teherhordó állat vagy s magadnak alig élhetsz — az esztendőnek ama néhány hetében, mikor nincs egyéb dolgod és kötelességed, mint lenni. Az egyszeri zsidóember annyira pálinkás volt, hogy fenyegette a megvakulás s a doktor megmagyarázta neki, hogy vagy letesz a pálinkáról, vagy elveszti a szeme világát. A zsidó hazament s elgondolkozott. Látni: jó. A pálinka is jó. De a pálinka mégis csak jobb... s ezzel fogta a botját és pipáját s visszabotorkált a pálinkás boltba... Mesterem! apám! barátom! tisztelt és szeretett Ének! a természet gyönyörü és egészséges s az oxigén megbecsülhetetlen elem. A hegyek hegyesek, a vizek vizesek, a ligetek árnyasak s a madarak szárnyasak s mindez együttvéve fönséges, elandalitó, testet kicserélő. De azért mégis neked van igazad; igazad még akkor is, mikor a Bavária fejében esz a fene, hogy minek másztál fel ide. Fogd az utisapkádat, a makrapipádat s az iszákodat s botorkálj tovább.«

...Mondom, ha az ember sokat utazott, lassankint képe alakul a világról; a városjárónak képe a városokról, s mint a sok féllel és hatósággal bajlódó ügyvéd az embereket: ő a városokat ismeri ki, megtanul beléjük látni, megtanul bánni velük; látja, hogy valójában egyformák a legkülömbözőbbek is, s viszont meglátja egyéniségük sajátságait a legaláren deltebbnek tetsző részletben is. Teszem, hogy elébb a Bavériát emlitettem, a bele való felmászást, hogy végignézzenek a városon: minden városnak egész egyénisége benne van a helyekben s a módokban, ahogy valamely magasáról végig lehet rajta nézni. Párisban a Sacré-Coeur tornya, vagy még inkább az Eiffel: mily elegáns és merész és mégis egyszerü és otthonos. A Bavériában benne van a németnek vaskos nehézkessége. Kopenhágában egy rideg protestáns templom hideg, de biztos toronylépcsője. A Campanile, amig élt, egy darab középkori vár volt, Brüsszelben a városházának polgári kényelmes jómódja; sok lépcső, de érdemes rajt' felmenni. New-Yorkban a tán harmincz emeletes Flatiron (vasaló) formáju felhőkarczoló. Konstantinápolyban pedig: ó istenem, egész Konstantinápoly, az egész török történelem, az egész mai Kelet benne van akár a galátai, akár a szeraszkier-toronyban, mely messze és kivülről karcsu és mutatós, belül azonban szennyes, rothadt, korhadt; utolsó lépcsőfoka fölött egy, egyetlen egy szúette és talpakból kivájt és megereszkedett támaszkodó létra leng még, alatta pedig feneketlen mélység; az ember nem tudja, nem ő lesz-e az a valaki, aki alatt végre mégis csak meginog vagy letörik ez az emberöltők óta váró és kicseréletlen alkotmány, de mégis csak rászánja magát, hogy felkuszszék rajta, mert csupán a tetejéről látni ki s hiába vergődött volna fel eddig? Jártam már kis hajóval háborgó tengeren, mikor szakadéknyi mélységekbe zuhant le, hegynyi magasba ágaskodott föl s recsegett és nyögött a hajó, a levegőben sürrögvén fartól a csavara; álltam hámorokban két tüzpatak között, mely sustorogva serczentette rám a szikrafröccsöket s akármerre szédülni biztos halál lett volna; jártam báli czipőben jéghegyek ránczaiban, kicsuszamló lábam alatt a semmivel, odafagyó véres tenyeremmel kapaszkodva meg az iszaposan töredező hóban; álltam kard alatt, pisztoly előtt s gyulladt tüdővel az örök éjszaka kapujában: de soha és sehol ugy el nem szorult a szivem, s isten kezében s olyan elhagyottnak nem éreztem magam, mint a szeraszkier-torony létrája tetején. Mondom: ebben benne van a Kelet; a keleti embernek a halállal való családi meghittsége; tisztára véletlen volta annak, hogy él; ottfelejtett volta annak, aki megöregszik s halálra mindig kész volta annak, aki pedig szereti és élvezi az életet. Azt hiszem, a

keleti ember számára természetes dolog a halál, mig a nyugati embert, noha egyre a tulvilág számára él, végtelen kinosan lepi meg, ha észreveszi, hogy csakugyan minden ember halandó, ő is. S e szerint alakul is a keleti város. Mig a nyugati olyan, mintha egész életére berendezett lakóháza volna *egy* hosszuéletü embernek, a keleti város olyan, mint a fogadó, melyben az ember csak megszáll. Viszont s éppen ezért a nyugati város hozzáalakul és frissül minden uj nemzedékhez, mig a keleti város olyan, mint az évszázadok óta változatlan épitésü és berendezésü karaván-szerájok, ahol az unoka ugyanugy s ugyanoda köti be a lovát, ahogy s ahová a nagyapja kötötte. A nyugati városon meglátszik, hogy a nyugati ember már a maga személyében él, mig a keleti város képére az van ráirva, hogy a keleti ember még mindig csordaállat; nem ő él, egyenkint, hanem a fajtája él, — de ez örökké.

—us.

NYÁRI ÖRÖMÖK.

Kiméletesen.

(Történik a keleti pályaudvaron, majd folytatólag a Margitszigeten. Személyek: 1. Egy uriasszony, aki mind e mai napig boldogan nyaralt az ura nélkül a Tátrában s aki most hazajön, hogy az urával együtt utazzék el Adinkerke-La-Panneba, a belga tengerpartra, ahol minden oly olcsó és ami majdnem Ostende. 2. Az ura, aki a pályaudvaron várja. — A vonat berobog.)

A FÉRJ: Szervusz, angyal.

AZ ASSZONY: Szervusz, jaj de jól nézel ki. Mutasd csak magad? Nem, rosszul nézel ki. Gyere ide a világosra. Igen, jól nézel ki. Miért nézel ki ilyen rosszul?

A FÉRJ: Mindenki mondja.

AZ ASSZONY: Mi ujság itthon, a lakásban?

A FÉRJ: Semmi angyal, abszolute semmi. Egyáltalán sehol semmi ujság. A napok unalmasan következnek egymásra. (Ásit.)

AZ ASSZONY: No gyerünk. Hazamegyünk?

A FÉRJ: Nem. Vacsorázni megyünk valahová. Gyerünk a szigetre.

(Kocsiba ülnek.)

AZ ASSZONY: Mi ujság itthon?

A FÉRJ: Már mondtam, hogy semmi. Abszolute semmi.

AZ ASSZONY: Naftalin van?

A FÉRJ: Az éppen... az éppen nincs.

AZ ASSZONY: Miért?

A FÉRJ (sóhajtva): Mert már nem kell.

AZ ASSZONY (ijedten néz rá).

A FÉRJ: Azért nem kell mindjárt megijedni. A moly egy kis kárt csinált. Egy kis kárt csinált a moly.

AZ ASSZONY: Mit csinált a moly?

A FÉFJ: Hát mit csinálhat egy moly? Posztót eszik. Én marhahust eszem, a moly posztóhust eszik. Semmi az egész. Megette a függönyt.

AZ ASSZONY: Jesszus! Melyiket?

A FÉRJ: Azt, ami az iróasztalom előtt van, a földön.

AZ ASSZONY: A földön? Függöny?

A FÉRJ: Vagy függönyt mondtam? Mert a kis perzsaszőnyeget is megette.

AZ ASSZONY: Melyik perzsát ette meg?

A FÉRJ: Amit a születésnapodra vettem.

AZ ASSZONY: Hisz a születésnapomra bundát vettél!

A FÉRJ: Hát azt is megette.

(Nagy szünet.)

AZ ASSZONY: Hát mit nem evett meg a moly?

A FÉRJ: A moly, angyalom, mindent megevett, amit csak birt. Az összes molyok nálunk laktak juliusban, ami nem lett volna baj, de jóllaktak, és ez baj. De elég csinos modern kigyóvonalakat rágtak a pamlagba.

AZ ASSZONY: Azt is megették?

A FÉRJ: Na hallod, a pamlagot ne étték volna meg? A pamlag a molynak ilyenkor primőr, mert azt csak őszszel szokta enni. Az neki márcziusban őszibaraczk. De nem baj.

AZ ASSZONY (lesujtva): Ez jó. De hát miért nem vigyázott az Erzsi?

A FÉRJ: Az Erzsit elküldtem a fehérnemü miatt.

AZ ASSZONY (rémülten és kérdőleg néz rá).

A FÉRJ: Tudod, a hurczolkodásnál ellopta az egész stafirungodat.

AZ ASSZONY: Micsoda hurczolkodásról beszélsz? Hisz én erről nem tudok semmit! Hát elhurczolkodtunk?

A FÉRJ: Nem mondtam? Roppant szórakozott vagyok. (Nevet): Haha! Nem is mondtam?

AZ ASSZONY: Nem.

A FÉRJ: Tudod, annyi dolgom van mostanság, ez a szaladgálás a rendőrségnél . . . elfelejtettem. A háziur stajgerolt, felmondott novemberre, és én mindjárt kihurczolkodtam, mert uj házba megyünk.

AZ ASSZONY (rémülten): És én ezt nem is tudtam! És mennyi pénzbe került a hurczolkodás?

A FÉRJ: Ó, kevésbe. Két konflison hurczolkodtunk, de már voltam az asztalosnál.

AZ ASSZONY: Mi ez? Mi ez?

A FÉRJ: Ne ijedj meg, minden biztositva volt. A tüz a hálószobában keletkezett, de én szerencsére nem voltam otthon.

AZ ASSZONY: Mi ez? Mi ez?

A FÉRJ (törli a homlokáról a veritéket): Minden biztositva volt. De nyugodj meg, sem a cselédeket nem terheli a gyanu, sem az én gondatlanságom nem okozta a tüzet. Azok a disznó betörők csinálhatták, hogy elháritsák magukról a gyanut.

AZ ASSZONY: Betörők? Betörtek?

A FÉRJ: Hát azért betörő, hogy törjön be. Nagyszerü! Csak nem kivánhatod, hogy a betörői rangot viselje anélkül, hogy csak egyszer is betörjön! Hát

persze, hogy betört. Elvitte azt az izléstelen ezüstnemüt, meg azt a régi trabukkós-skatulyát, amiben a kalaptüidet tartottad.

AZ ASSZONY: A kalaptüimet? Te édes! Te édes! Te édes!! Az összes ékszereimet tartottam abban a trabukkós-skatulyában, te édes, a gyürüimet, a butonjaimat, a brossaimat . . . szent isten!

A FÉRJ: Szegény azt hihette, hogy szivart lop. Képzelem, milyen dühös volt, mikor meglátta, hogy nem is szivar volt a skatulyában, hanem ékszer.

AZ ASSZONY: Szerencsére biztositva voltunk betörés ellen . . . (sápadozik.)

A FÉRJ: Hiszen épp az a mulatságos, hogy az Erzsit azért dobtam ki, mert . . . Tudniillik nem fizette ki a biztositási dijat, amit rábiztunk és a tüzbiztositást is elsikkasztotta. Hehehe.

AZ ASSZONY (kétségbeesetten): Igy hát . . .

A FÉRJ: Ne félj, már nyomában van a rendőrség. És ma voltam az asztalosnál. Gyönyörü lesz az uj butor. És ha az Erzsit megfogják . . . Mi az? Mi bajod! Miért sápadtál el? Izé . . . pinczér . . . Rosszul vagy? Te, asszony! Asszony! Ez elájult! Pinczér, hamar, jeges vizet! (A pinczérek száguldozni kezdenek.) . . . Ejnye, ejnye . . . pedig, igazán . . . ennél kiméletesebben már nem mondhattam el neki a dolgot . . .

Vessző.

INNEN-ONNAN.

□ **A megyék.** A megyék kitünő szolgálatot tettek az alkotmánynak, mikor nem adminisztráltak, hanem politizáltak. Ám ez alkotmányharcz volt, nem pedig törvényhozó munka. Most azonban, hogy az alkotmányban nincs hiba, jobban tennék, ha adminisztrálnának s a törvényhozást a törvényhozásra biznák. Mert nagyon sajátságos inditványokkal állanak elő, olyanokkal, amiket Oroszországban meg is valósitanak s amelyekről mi itthon kisütjük, hogy a czári zsarnokság lejtőre került s maga sietteti vesztét. El akarják nyomni a sajtó- és a gyülekező szabadságot, hogy a nemzetiségek és szocziálisták ne garázdálkodhassanak. Hát ez nem nemzetiségi politika és különösen nem szocziálpolitika. Okos orvos még a lázat sem nyomja el mindjárt, mert tudja, hogy a gyógyulásnak szüksége van a lázra. Annál kevésbbé lehet népmozgalmakat lecsendesiteni azzal, hogy letakarjuk vizes lepedővel. Még minden tolvajt sem csuknak le, mielőtt lopott volna, pedig hát a tolvaj mégis csak nagyobb hunczut, mint a szocztálista, vagy a panszláv. Az ilyen helyi eszmék csak nagyon helyi gondolkodás mellett teremhetnek, természetesen felbuzdulva a Polónyi primitiv intézkedésén. Csakhogy Polónyi sem a szocziálizmust akarta elnyomni az éjjeli ügyészével, hanem csak az aratósztrájkot. Ez megtörtént s várni kell, mig megint meg kell menteni valamit. Az ország nyugalmán és immunitásán azonban nem állhat állandó őrséget a reakczió.

* * *

○ **A püspök hagyatéka.** Siránkozással és panaszokkal teltek meg a lapok ezen a héten. Hogy igy-ugy, micsoda hallatlan botrány derült ki Debreczenben. Számon vették Wolafka Nándor debreczeni plébános és czimzetes püspök hagyatékát, s a leggazdagabb magyar plébánián nem találtak egyebet, csak hiányt és hiányt. Kis hiányt, nagy hiányt, fiatal hiányt, öreg hiányt, csupa hiányt. Ezért hát a nagy rugkapálózás és ezért a nagy harag a papság ellen. Pedig (bizony isten én se rajongok a papságért) nincsen ezen sirni való. Inkább örülni való van a dologban. Ugy-e, papi vagyont felosztani jó volna? A holt kéz óriási tőkéjét az emberek közt szétosztani jó volna? Nos hát, mit csinált Wolafka püspök egyebet? Szétosztotta a nagy vagyont. És becsületesen, jól, okosan osztotta szét. Adott a szegényeknek, bőségesen adott, vásárolt művészi dolgokat és bőkezüen vásárolt, költött könyvekre és jó könyvekre költött, adott keresetet iparosnak, kereskedőnek, szállitónak, művésznek, irónak. Lehet-e vagyont szebben és okosabban élvezni, lehet-e a holt tőkét becsületesebben elevenre változtatni? Egyetlen Wolafka püspök — különösen, ha oly szép, okos és jó életet él, — többet használ, mint száz czikk, ami a szekularizácziót hirdeti.

* * *

○ **A Washington-utcza.** Lesz Washington-utcza is Budapesten. A Bécsi-utczát elkeresztelik a nagy amerikairól. Ami elvégre nem is olyan nagy baj. Ha lesz Washington-szobor, miért ne legyen Washington-utcza? Mindenesetre jobb, ha Washingtonról nevezik el, mint Bécsről. Elég nekünk Bécsből a politika és a virsli; a közösügy és a lóhus. De alapjában mégis furcsa, hogy a magunk nagyjainak, a magyar szabadsághősöknek csak a vámon túl kerül utczájok, homokbuczkákon, ahol a madár se jár, az idegent pedig beültetjük a város közepébe. A magunkét kicsire taksáljuk, akármilyen nagy volt, az idegennel nagyra vagyunk, bármi kevés közünk van hozzá. S aztán — ha legalább a nevét ki tudnók mondani! De ezzel is ugy fogunk járni, mint a New-York-kávéházzal. Beülök egy egylovasba, s mondom a pejcsikó jókedvü abrakolójának:

— Vigyen engem a nűjorkba!

Nagyot néz. Rázza a fejét. Végre kiböki:

— Hol légyön az kérem?

— Hát a New-Yorkba.

— Ja ugy! A nevjorkba. Gyü te pejkó! . , .

És jókedvüen hajt bele a világba. No sebaj. A Bécsi-utczát is el fogja valahogy nevezni a fővárosi találékonyság. Talán vasinges utczának?

* * *

○ **A siófoki tulipán.** Olvasták? Tulipán-ünnep volt a héten Siófokon, — hej, huj — tulipán-ünnep. És megjelentek a kommünikék a lapokban, a hires, gyönyörü kommünikék. A mulatság mesésen sikerült. Az emberek mesésen mulattak. Az ünnep a jótékony czélra mesésen jövedelmezett. Majdnem ezer koronát. Jöttek erre az ellen-kommünikék. Az ünnep pocsék volt. A közönség rettenetesen unatkozott. A tulipánszövetség nem hogy pénzt kapott volna, vagy ezer koronát, hanem ráfizetett a mulatságra, vagy ezer koronát.

Szó sincs róla, Siófok nagyon peches nyaralóhely. Aki a feleségét leviszi, annak a feleségét elszeretik, aki az óráját leviszi, annak az óráját ellopják, aki az arczát leviszi, annak az arczát megpofozzák, s aki tulipánt akar mulatni, az tulipánt szomorkodik.

De — szó sincs róla, — a tulipán-szövetség is peches szövetség. Amikor legjobban pártolja a magyar ipart, mindig kisül róla, hogy osztrák ipar és amikor legjobban gyüjti a jövedelmeket, utólag mindig kisül, hogy csak deficzitről lehet beszélni.

Hol az ördögbe lehet a hiba? Siófokban-e, vagy a tulipánban? Siófokon bajosan, mert hisz egyébütt is volt — hej,

huj — tulipán-mulatság, és egyébütt is felsülés volt a vége. A tulipánban még kevésbbé. Hisz a tulipán nemzeti virág, nemzeti hajtás. A földje is dicső, amelyből nőtt, a virágja is pompás, amely kinyillott. A szára lehet csak rossz. Valahol közbül. A villamos fényt sem a gyárban csenik el, ahol terem, sem a lámpáról, ahol világol. A vezetéket szokás megcsapolni.

* * *

△ **Newyorki kánikula.** Rettenetes hirek érkeznek a newyorki hőségről. Ebből következtetem, hogy a yankeeknak majdnem oly melegük van, mint olykor nekünk. Ám minálunk végignéznek az emberen, ha nyári délben a mellénye egyik gombja nyitva van. S vajjon mit szólna a rendőrség, ha ebben a kánikulában nők és gyermekek fürdőruhában merészkednének az utczára? Ha leheverednének a pázsitokra, ha a Duna során sátrakat vernének s azokban töltenék az éjszakát? Könnyü a newyorkiaknak hőségben szenvedniök, mert könnyitenek magukon, ahogy akarnak. Ám ha nálunk ismernék föl csapásnak a hőséget s oltalmat keresnének, akkor előbb összegyülne a tettes tanács, aztán a közegészségügyi bizottság, véleményt adna a kertészeti bizottság, átirnának a rendőrséghez, a rendőrség visszairna, kidolgoznának egy szabályrendeletet s amire beköszönt a tél, el is készülnének a rendkivüli intézkedésekkel.

* * *

△ **A kisegitő haza.** Csuda, hogy még erre nem gondoltak a politikusok, akik osztrák gyarmatnak vallják Mégyarországot. Nemcsak a marhánkat eszik meg, mig mi lóhust kapunk, nemcsak az iparunkat akasztják meg, nemcsak a katonáikat fizettetik maguknak, hanem egyszerüen hazát kapnak tőlünk, ha erre szükségük volna. Ime Odilon asszony is, a hirneves *osztrák* művésznő, mihelyt bajba jut, fölfedezi, hogy neki Magyarország a hazája s idejön Andrássyhoz védelemért. Ausztria, ahol otthon van, gondnokság alá akarja helyezni, hát ide szalad a viczehazába, hogy az ne engedje gondnokság alá helyezni. Mi magyarok pedig tárt karokkal — hony soit qui mal y pense — fogadjuk az üldözött művésznőt s adunk neki hazai törvényt, mely nagyon jól van csinálva — az osztrákok számára.

* * *

△ **Asszov.** Az orosz szabadságharcznak vége. Trepov ismét ur és Petrov, az Asszov lázadó hősi vezére, már hulla. Az alvezérek felsültek s a rendőr ismét rettenetes nagy ur. A czárizmus tehát nincs megtörve; de megdőlt az axióma, hogy a néppel nem lehet birni. Dehogy nem! csak akkor nem, mikor a nép természetellenes állapotban van. Már pedig annyi erőfeszités után, annyi vérfürdő után, a lelkesedésnek annyi mártiromsága után, mely mellett eltörpülnek a franczia forradalom nagyszerüségei: ha a czár még mindig erősebb, mint az ország, el kell ismerni, hogy autokráczia alatt élni a muszka népnek nem természetellenes állapot. Az az erő, mely a föllázadt katonát is a czár lábai elé veti, nagyobb, mint a népé s ugy látszik, hogy még a czártél is több kenyeret kap a muzsik, mint a szabadságtól. Már pedig a kenyér a legfőbb ideál és a legvégsőbb czélja minden szabadságharcznak.

* * *

○ **A huszonkilenczedik.** Amerikában, — bizony én elfelejtettem a helyet is és a nevet is, de ha kell, kikereshetem, vagy kitalálhatom, — egy derék farmer derék felesége az elmult héten szülte meg huszonkilenczedik gyermekét. Nagyon szép szám a huszonkilencz, különösen, ha élő gyerekekről van szó. Csak egy hibája van, hogy Amerikában történt, ahol minden hihetetlen dolog történik, és épen az ugorkaszezónban, amikor még a hihető dolog is hihetetlen. De a huszonkilencz gyerek még Amerikában is dicséretes dolog és még az ugorkaszezónban is. És mindenek fölött becsületes. Mert a gyerekáldással is szakasztott ugy vagyunk, mint a pénzzel. Akinek semmi pénze sincs, uram isten, az malheur. Akinek sok a gyereke, vagy a pénze, isten ugyse, az becsület.

SZINHÁZ.

A »kőszinházak«.

— Szinházi levél. —

Mint az örökké kedves szinházi krónikás mondaná, a »kőszinházak« ezen a héten felrezzentek nyári álmukból. Elsőnek a Király-szinház adott magáról életjelt és az előadásait néhány napon belül meg is kezdi, de a többi magánszinház sem fog soká késni és pár nap alatt megtudjuk, hogy mit főznek, mit forralnak a jövő szezonra.

Amikor pedig »kőszinházakról« van szó, mindig nevetnem kell. Nem tudom, melyik ujságiró ősöm lehetett az aki a favázas nyári szinházaktól finoman megkülönböztette a kőből való téli szinházakat, de megteremtette a komolykodó, nagyképü fogalmat, a »kőszinház« fogalmát.

Valami klasszikus, nyugodt és fönséges jelző a »kő« és az ember ilyen szinházban a művészet oltárát keresné, rajta pedig Pallasz Athéne szobrát. Ehelyett hunczut kis teaházakat talál, tea nélkül, de sok, sok gésával. És a »kőszinházak« igazgatói is épp olyan garasos perpatvarokat folytatnak egymás ellen, mint Kelet szellős teaházaiban a czopfos kinai Vuncsik.

Ilyenkor, nyár utóján, amikor csak hetek választják el a nyári szinköröket a »kőszinházaktól«, az embernek az az impressziója, hogy igazán csak hetek választják el őket egymástól. Mert én például egyformán mulatságosnak találom Feld Mátyás és Gutius bohózatait, meg Fényes Samu, Verő György vagy Prém József drámáit. És azt hiszem, egészen mindegy a művészet magasabb nézőpontjából, hogy a Martos Ferencz, Fényes Samu, Verő György és Guthi Soma darabjait zeneszóval adják valamely operettszinházban vagy zene nélkül, de Márkus Emiliával a Nemzeti Szinházban.

Egyáltalában minek kaczérkodnak a mi »kőszinházaink« a művészettel, holott ők maguk jól tudják, hogy a közönség meg van elégedve az ő mulatóhely-jellemükkel és ha némelyik szinház a »niveau« fenntartása végett előrántja a külföld valamely szinirodalmi oeuvrejét, többnyire ráfizet, kivéve, ha a közönség divatból, affektált irodalmi műveltségből rá nem kap egy drámára, rendszerint a világ legrosszabb drámáira, amilyen például a »Cyrano de Bergerac«. Olyan átgondolt és művészi törekvésü programmról, amilyennel másodrangu német városok szinházai is a közönségre, a sajtókritikára és az esztétikai irodalomra apellálnak, nálunk szó sem lehet. Végtelen kis bölcseséggel és sok izléstelenséggel kormányozzák a mi »kőszinházainkat«.

A »niveau«-hoz azonban görcsösen ragaszkodik még a szinházi rovatvezető is, aki egyéb művészi hir hijján a külföldi lapokból ollózza ki, hogy a Comédieban, a Vaudevilleben, a Renaissanceben, az Odéonban milyen darab került szinre, hogy Sarah Bernhardt vagy Ellen Terry mit csinál, hogy Rostand milyen uj drámán dolgozik, hogy Reinhardt már megint milyen darabot kapott Gorkijtól és egyéb ilyen innen-onnan tölteléket, amiből a közönség szerzők és darabok neveit tanulja meg, amiket soha életében nem fog látni. A közönség nagyon is meg lesz elégedve, hogy egy pár divatos franczia és angol szinmü német szinházi ügynökök révén magyar szinpadokra kerül és a Palais Royal meg egyéb könnyüvérü párisi szinház borsos ujdonságát a Vigszinházban vagy egyebütt fogja látni. Egyebekben pedig Fedák Sári és ujra Fedák Sári lesz a szinházi és olvasó közönségnek a téli csemegéje.

Olyan jelenségek ezek, amiket karrikirozni sem kell, mert napról-napra körülvesznek bennünket és bármily forró is a nyár, érdemes eltünődni rajtuk. Hol van az a gyászos kezdet, amelyből a mai teljesen romlott, teljesen ázsiai viszonyok keletkeztek? Hiszen a magyar színészet uttörése a legszebb uttörés volt, nehéz viszonyok között, kábitó nyomorban sem feledkeztek meg művészi követelésekről. Ha a darabok nem voltak jók, mert még kezdetlegesek voltak, annál különbek voltak a színészek, akiknek a magyar nyelvet elébb még szinpadképessé kellett megcsinálni. A magyar szinművészet első félszázada az ideális és teljesen művészi lelkesedés kora volt, mig ma, amikor a közönség már hozzászokott vagy legalább is kezd hozzászokni a szinházba járáshoz, amikor a szinházak sorra meggazdagodnak, annyira elrugaszkodnak a művészi törekvésektől, mint még soha.

Nagy, beteg területtel állunk szemben, anélkül hogy sejtenők, hogy hogyan kellene és lehet-e orvosolni a bajokat. Csak azt látjuk, hogy megsinylik a színészek, a kritika és főként a közönség, amelynek a téli sivár szinházi esték még véletlenül sem nyujtanak semmiféle szellemi táplálékot. Az emberek nálunk csakis mulatni mennek a szinházba és fogalmuk sincs róla, hogy a szinházban többet és könnyebben lehet tanulni, mint az iskolában, hogy a szinház felüditi azokat az embereket, akik igazán költői gondolatokat keresnek a szinpadon.

Ehelyett nagy lélekvásár folyik mindenfelé. A színésztől azt követelik, hogy hisztrió legyen és a közönséget nyegleségeinél fogva vonzza a szinházba. Innen van nálunk a sok kómikus tultengése. A színésznőtől azt kivánják, hogy fizikai szépségeit, csiklandozó raffinementjeit vigye tüzbe a szinházi hajsza érdekében. Innen a bolond primadonnakultusz. Az iróval szemben pedig első sorban az a követelés, hogy a közönség legsötétebb rétegeinek az izlését tartsa szeme előtt. Mindez már nem is nyilt titok, mert a szinházba járó közönség izlésesebb és talán nagyobb része évek óta látja, türi azt, hogy a pénzéért csak csepürágást kap. Uncziányi, de uncziányi művészet sincs abban, amit a szinházak nálunk produkálnak.

Teljességgel érthetetlen, hogy hogyan fajulhattak el nálunk annyira a szinházi viszonyok, hogy izléses és intelligens ember az Opera néhány előadását kivéve, alig kivánkozik a szinházba és hogy azokat, akik most szinházi és szinpadi ostobaságokon mulatnak egészen ártatlanul és jóhiszemüen — mert másmilyen előadást még nem láttak — nem igyekeznek a művészet megértése és szeretete felé terelni.

Hiába rendeli el a kultuszminiszter, hogy a középiskolában a művészi izlés fejlesztésére is ügyeljenek a tanárok, ha mire felnőnek, a magasabb iskolában, a világ legkönnyebb és legszebb iskolájában, a szinházban, maszlagnál egyebet nem kapnak.

Az emberek nem érnek rá »művelődni«. A kenyérkereset, az életküzdelem annyira elfoglalja őket, hogy csak nagyon kevés ember ér rá, hogy a szaktudományán kivül egyéb iránt is érdeklődjék. Ellenben a szinház, hová szivesen jár, megtanithatná azokra az érzésekre és eszmékre, amelyeket nincs ideje elolvasni.

Nem hiszi el nekem egyetlen kultuszminiszter és egyetlen politikus sem, hogy a szinházban óriási tanitó erő rejlik. Ezt ők frázisnak gondolják, mert a mi viszonyaink közepette a szinházak igazán csak arra jók, hogy az ember az este néhány óráját, ha nem ivással vagy kártyával, hát szinházzal üsse agyon.

De hát igy kell ennek lenni és mindig igy fog ez lenni? Senkinek sincs tiltakozó szava az ilyen züllés ellen? Egyetlen hang sem emelkedik fel az izléstelenségek, vulgaritások, csepürágások ama végtelen sora ellen, amelyet nálunk szinháznak neveznek?

Azt hiszem, nekünk, a közönségnek volna a feladata, hogy a szinházigazgatókat, a színészeket és a kritikusokat megtanitsuk arra, hogy nem vagyunk mi olyan lovak, amilyeneknek bennünket néznek. Pisszegjünk, törjünk, zuzzunk, ha felbosszantanak bennünket. Tudják meg ott fenn a rivaldán, hogy ha köztük nincs izlés, idelenn a parketten még vagyunk néhányan, akik a művészetért lelkesedünk. Nincs nálunk türelmesebb, pipogyább közönség. Évek óta türjük azt a népbolonditást és népbutitást, amit a szinházak végeznek és amit az izlésesebb közönségnek is végig kell »élvezni«.

Nemsokára megnyilnak a »kőszinházak« és nekünk, a közönségnek a feladata megmutatni, hogy ha a kritikusainknak nincs foguk, mi még tudunk harapni.

Egy néző.

Turchányi Olga. A Városligeti Szinkör ezidei starja *Turchányi* Olga, aki egyike a legjobb magyar szubrettéknek. Született, de amellett képzett művésznő is. Tanult Blahánétól természetességet, Hegyi Arankától finomságot, Pálmay Ilkától kecsességet, Küry Klárától temperamentumot, Fedák Sáritól pedig játékbeli intelligenciát. Feldék szinházának az érdeme, hogy Budapest közönsége is megismerkedhetik vele, de hihető, hogy már a most következő téli szezon kőszinházba csalogatja a Városligetből Turchányi Olgát. Czimképünk, amely daliás huszártiszti egyenruhában mutatja be, egyik legjobb szerepe után készült.

* A művészvilág nyilatkozik minden számunkban arról, hogy a Diana-arczkrém és Diana-szappannál nincs jobb szépitőszer a világon. Szeplőt és pattanást 4 nap alatt elmulaszt.

IRODALOM.

Csipkefátyol. Kötetének ezzel az első költeményétől vett, de a többire is bizvást ráillő czimmel adta ki *Farkas* Imre, a jónevü fiatal költő egy csokor versét. Ahogy forgattuk és nem élvezet nélkül olvastuk a könyvét, elmerengő, sokszor elgondolkozó léleknek a lehellete szállt belőle felénk. Kár, hogy a merengése sokszor már megjárt tengersikok fölött lebeg, még sajnosabban kár, hogy a gondolatai leginkább csak neki magának ujak. Ismeretlenebb vidékek feltárása, kevésbbé pretenciózus, de eredetibb gondolatok közlése szivesebben látott vendég volna a magyar Parnasszuson, mint amikről Farkas Imre lebbenti fel a csipkefátylat, de azért e fátyol mögött mégis értékes és nem elmellőzni való póétai kvalitások derülnek meg. Kitünő és csiszolt gond a kifejezésekben, becsületes átérzések, elmondásbeli készség, formaérzés. Amellett pedig valami olyan közvetetlenség, amelyet csak az önmagába is belemélyedni tudó lélek képes produkálni kifelé, a világnak. Szelid, néhol talán holdvilágos akkordok könyve ez a könyv, de minden sorában kellemes olvasnivaló és illik is elolvasni.

HETI POSTA.

B. B. Nagyon igénytelen dolog.

Miskolcz. Az »Ó mondd...« kezdetüben van valami uj, csakhogy az elmondás nagyon zavaros. A többi sablon.

M. L. E. Egy fiatal japáni gésának öltözködött öreg orosz menekült hozta nekünk azt a képet. Még pedig roppant rejtelmes módon. Hogy fel ne fedezzék nála, a félméter hosszu ősz szakálla alá rejtette el. És hogy mentül gyorsabban érjen vele, Odesszából a legrövidebb uton jött Budapestre — Londonon keresztül. Egyébként irjon Chamberlainnek, aki most Oakhamban nyaral, talán ön is kap tőle képet.

L. B. *Debreczen.* Szorgalmasan elolvastuk mind a tiz verset, de a legjobb akarattal sem találtunk bennük mást, mint bizonyos elismerésreméltó rímelőkészséget, azonkivül pedig csupa közhelyet. Sem uj gondolat, sem uj kifejezés nincsen bennük.

M. J. Szép, szép, csak két kis hibája van. Az, hogy először Madách már megirta ugyanezt, másodszor az, hogy Kepler idejében lehetett a Marseillaise a jövő zenéje, de ma már nem az.

Sztix. Költői gondolat, de a megverselése nem üti meg a mértéket.

F. E. *Nagyvárad.* Feldolgozásra érdemes téma, de nem tudta jól megfogni s ezért nem tudja jól elmondani sem. Azonkivül Reviczky Gyula hatása nagyon is kiérzik belőle.

Adria. Nehéz probléma elé állitott bennünket a novellájával. Eléggé érdekes a meséje, határozottan uj a levegője, de dilettáns az előadása és agyoncsapja a végét. Sőt az a baj, hogy azt sem csapja egészen agyon. Mert ha agyoncsapta volna, akkor megtalálnánk számára a kosár-sirt, de igy nem merjük eltemetni s nem merjük világra hozni. Gondolkoznunk, esetleg javitanunk kell a dolgon. Várjon két hétig, uj üzenetet kap.

N. P. Kéziratok visszaküldésére nincs időnk.

Albi. Olvashatatlan kézirás. Valóban nincs módunkban három hasábos rébuszokat fejtegetni.

K. S. Versnek vers, de költeménynek nem költemény. Az irodalom kitaposott, sivár országutján jár.

L. Emilia. Marco azt üzeni, hogy Jerome K. Jerome ur köztudomás szerint igen jó vicczeket szokott mondani s az is bizonyos, hogy az objektiv igazság ott végződik, ahol a vicczek kezdődnek. Ha az angol bajnokok meg is hiznak és asztmatikusokká is lesznek vén korukra, mindenesetre voltak nem kövérek és nem asztmatikusok is és éppen ez az, amit mi nem mondhatunk el magunkról. A derék angol humorista kijelentései egyáltalában nem vehetők figyelembe, de ha jönne egy angol és komolyan elitélné a sportot, Marco azt hiszi, hogy neki ezzel szemben joga van a sportot tovább is szeretni, mert az objektiv tényeknek éppen olyan foku ismeretéből szürte le a maga véleményét, mint az az esetleges angol leszürné a magáét.

Nem közölhetők: *G. J.* Hajnal. *Kolozsvár,* Ébredés. *K. J.* Csendes éjszakákon . . . Miért . . . *Cs. F.* A Lesbia-ciklusból. *R. J.* Kávéházban.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

A mittweidai technikumot, melyben elektro- és gépészmérnökök, valamint technikusok és művezetők képeztetnek ki állami felügyelet alatt, évente körülbelül 3000 növendék látogatja. A növendékek szülőhazájuk szerint az összes európai államok, valamint Amerika, Ázsia, Afrika és Ausztrália több tartományainak alattvalói voltak. Az elektrotechnikai oktatás az utóbbi években jelentékenyen ki lett terjesztve és dúsan felszerelt szertárak, laboratoriumok (elektro- és gépészmérnökök számára), műhelyek, valamint géptelepek stb. által hathatósan lesz támogatva. A téli semester (tanszak) október 16-án kezdődik, mig a szeptember 25-én kezdődő ingyenes előoktatásra való felvétel szeptember elejétől kezdve hétköznaponként történik. Részletes programmot és értesitőt a »Technikum Mittweida« (Szász királyság) titkársága kivánatra költségmentesen küld. Az intézettel kapcsolatos körülbelül 3000 qm. területet elfoglaló tanulógyárimühelyekben önkéntes gyakorlati kiképzés czéljából felvételt nyerhetnek. Az intézet eddig minden kiállitáson, amelyet felkeresett, kiváló kitüntetéseket kapott. Igy Plauenben az ipari és kézműkiállitáson városi érmet »kiváló teljesitő képességért«. Továbbá a lipcsei iparkiállitáson állami érmet, a lüttichi nemzetközi kiállitáson pedig Prix d'honneurt kapott az intézet.

Olcsó kirándulás a Magas-Tátrába. A Központi Menetjegyiroda minden szombaton a keleti pályaudvarról este 11 órakor induló gyorsvonathoz rendkivül olcsó menettérti jegyeket bocsát ki Budapestről Podrádfelkáig és vissza. A Magas-Tátra további bejárására a bármelyik napon kiadható 51 koronás szelvényfüzetek szolgálnak, amelyek Csorbatón, Tátrafüreden és Tátralomniczon 3 napi teljes ellátásra és a megfelelő kocsijáratokra érvényesek. Részletes felvilágositás, valamint az összes tátrai kirándulásokat ismertető prospektus a vigadótéri Menetjegyirodában kapható.

Olcsó menettértí jegyek a magyar fürdőkbe és kirándulások a vidéki városokba. A központi menetjegyiroda a Budapestről augusztus 11-én, 18-án és 25-én (tehát szombati napokon) d. u. illetve este induló gyors- és személyvonatokhoz mérsékelt áru menettérti jegyeket bocsát ki a következő magyar fürdőkbe és vidéki városokba: Aggteleki cseppkőbarlanghoz (vasuti állomás Torna), Ajnácskői gyógyfürdőbe, Aradra, Bártfa városba és fürdőbe, Barlangligetre (vasutállomás Szepesbéla), Borszék-fürdőbe (vasutállomás Szászrégen-Déda), Brassóba (Tusnád-fürdő) Csorbatóra, Debreczen (Hortobágy), a dobsinai jégbarlanghoz (vasuti állomás Poprádfelka), Fiuméba (Czirkvenicza), Herkules-fürdőre (Alduna), Kassa városba (Ránk-fürdő), Kolozsvárra, Koritnyicza-fürdőbe (vasutállomás Rózsahegy, Budapest-nyugati p. u. Galánta-Zsolnán át), Marilla gyógyfürdőbe (vasuti állomás Oravicza), Ogulin városba (Plitviczai-tavak), Rajecz-fürdőbe ill. Zsolnára, Stubnya-fürdőbe, Szliács-fürdőbe, Tátrafüredre (vasuti állomás Poprádfelka), Tátralomniczra, Tepla-Trencsén-Teplicz-fürdőbe, Vajdahunyadra (Vajdahunyad-vár) és Zágrábba. A menettérti jegyeket az elutazás előtt legkésőbb 24 órával kell előjegyezni és az elutazás napján d. u. 5 óráig a központi menetjegyirodában (IV. Vigadótér 1.) átvenni. Az utazást csak a visszautazás alkalmával lehet megszakitani és pedig két izben, az illető állomásfőnöknél való jelentkezés mellett. Minden egyes viszonylatra csakis az esetben adhatók ki a mérsékeltáru menettérti jegyek, ha legalább 15—15 személy jelentkezik.

A női szépség sokat megbámult formáit: a nyak teltségét, a keblek fejlettségét igen hathatós módon előmozditják a Ratié I. párisi gyógyszerész »Keleti Pilulái«. Ez a kitünő szer, melynek sikere már évtizedek óta világhirü és orvosi szaktekintélyek által is elismert, igen ajánlható annál is inkább, mert az egészségre teljesen ártalmatlan. Bővebbet e számunk »Pilules Orientale« czimü hirdetése mond.

Ha őszül a haja, ne használjon mást, mint a Stella-vizet; ez nem hajfestő, de oly vegyi hatásu szer, mely a haj eredeti szinét adja vissza. Használata egyszerü, hatása páratlan. Ára 2 K, Zoltán Béla gyógytárában, V., Szabadságtér, Sétatér-u. sarkán.

Kezességet vállal Balassa K. gyógyszertára Budapest—Erzsébetfalva, hogy az általa forgalomba hozott csodahatásu valódi angol Balássa-féle ugorkatej arcznak nem árt. Csak egyszer próbaképen rendeljék meg tisztelt hölgyeink a Balassa-féle ugorkatejet és akkor meg fognak róla győződni, hogy ezen szépitőszer azonnal eltávolit májfoltot, wimmerlit, mitessert és mindenféle tisztátlanságot az arczról és a bőrt simitja, fiatalitja és üditi. Ára 2 K. Hozzávaló angol ugorkaszappan 1 K, puder 1·20 K. Kapható minden gyógyszertárban.

Budapest, 1906. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betüivel.